

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
JURIDISKĀS FAKULTĀTES
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**APSTĀKLIS, KAS IZSLĒDZ KRIMINĀLATBILDĪBU – GALĒJĀ
NEPIECIEŠAMĪBA**

BAKALaura DARBS

Autors: **Samanta Knoka**

Studenta apliecības Nr.: sk16088

Darba vadītājs: Mag.iur., lekt. Evija Vīnkalna

RĪGA 2019

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā tiek rakstīts par galējo nepieciešamību, kas ir viens no apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību. Pastāvot galējās nepieciešamības stāvoklim, persona netiek saukta pie kriminālatbildības. Pēc autores domām, šis ir svarīgs tiesību institūts, jo regulē tādu situāciju, kad it kā ārēji šķietama prettiesiska darbība nav kvalificējama kā noziedzīgs nodarījums, un līdz ar to neiestājas Krimināltiesību Sevišķās daļas panta dispozīcijā noteiktās sekas. Vēl jo vairāk, ir svarīgi veikt plašāku šī institūta izpēti, jo tas praksē nav bieži sastopams. Tāpēc, lai gūtu padziļinātāku izpratni tieši par šo tiesību jautājumu, darba autore ir analizējusi vēsturisko attīstību Latvijas tiesībās, tā būtību, salīdzinājusi ar tādu institūtu kā nepieciešamā aizstāvēšanās, kā arī salīdzinājusi Krimināllikumā un ārvalstu tiesībās esošo regulējumu.

Bakalaura darbs ir izstrādāts, pamatojoties uz Latvijas un citu valstu tiesisko regulējumu, tiesu praksi un dažādu autoru un tiesību zinātnieku uzskatiem un novērojumiem.

Atslēgvārdi: galējā nepieciešamība, kriminālatbildības izslēgšana, draudu esamība, tiesiskums, briesmu avots.

ANNOTATION

Bachelor's thesis is about the ultimate necessity, which is one of the conditions that excludes criminal responsibility. In a state of extreme necessity, a person is not held criminally responsible. According to the author, this is an important institute of law, because it regulates a situation where supposedly externally supposed illegal activity is not a criminal offense and consequently does not have the consequences set in the disposition of the Special Section of Criminal Law. Moreover, it is important to carry out a broader study of this institute, which is not common in practice. Therefore, in order to gain a deeper understanding of this issue of law, the author has analyzed the historical development in Latvian law, its essence, compared it with such institute as necessary defense, as well as compared the regulation in the Criminal Law and foreign law.

The Bachelor's thesis is based on the legal framework of Latvia and other countries, the jurisprudence and the opinions, observations of various authors and law scientists.

Keywords: extreme necessity, exclusion of criminal responsibility, existence of threat, rule of law, source of danger.

SATURS

IEVADS	5
1. GALĒJĀS NEPIECIEŠAMĪBAS KĀ APSTĀKĻA, KAS IZSLĒDZ KRIMINĀLATBILDĪBU, VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA LATVIJĀ.....	7
1.1 1903. gada Sodu likumi	8
1.2 1933. gada Sodu likums.....	9
1.3 1926. gada KPFSR kriminālkodekss	11
1.4 1961. gada Latvijas PSR Kriminālkodekss.....	12
2. APSTĀKĻU, KAS IZSLĒDZ KRIMINĀLATBILDĪBU, RAKSTUROJUMS	15
3. GALĒJĀS NEPIECIEŠAMĪBAS KĀ APSTĀKĻA, KAS IZSLĒDZ KRIMINĀLATBILDĪBU, JĒDZIENS UN TĀ PAZĪMES	18
3.1 Galējās nepieciešamības jēdziens un būtība	18
3.2 Galējās nepieciešamības briesmu avoti	23
3.3 Galējās nepieciešamības subjekts	25
3.4 Galējās nepieciešamības tiesīguma nosacījumi	25
4. GALĒJĀS NEPIECIEŠAMĪBAS UN NEPIECIEŠAMĀS AIZSTĀVĒŠANĀS SALĪDZINĀJUMS.....	26
5. GALĒJĀ NEPIECIEŠAMĪBA KĀ APSTĀKLIS, KAS IZSLĒDZ KRIMINĀLATBILDĪBU ĀRVALSTU KRIMINĀLTIESĪBĀS.....	28
5.1 Tiesiskais regulējums pārējās Baltijas valstīs	28
5.1.1 Igaunijas Republika	29
5.1.2 Lietuvas Republika.....	30
5.2 Tiesiskais regulējums citu valstu krimināltiesībās.....	31
5.2.1 Vācijas Federatīvā Republika.....	31
5.2.2 Itālijas Republika.....	33
5.2.3 Francijas Republika	35
5.2.4 Spānijas Karaliste	36
5.2.5 Dānijas Karaliste.....	37
5.2.6 Krievijas Federācija.....	38
KOPSAVILKUMS.....	40
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	42

IEVADS

Personai, veicot prettiesisku rīcību, kas var izpausties gan kā aktīva, gan kā pasīva darbība, tiek apdraudētas citas personas tiesības un radīts kaitējums ar likumu aizsargātām interesēm. Ar likumu aizsargāto interešu aizskārums ir definējams kā noziedzīgs nodarījums un tā definīcija ir ietverta Krimināllikuma 6. panta otrajā daļā, kas nosaka, ka par noziedzīgu nodarījumu atzīstams ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarīts kaitīgs nodarījums (darbība vai bezdarbība), kurš paredzēts šajā likumā un par kura izdarīšanu draud kriminālsods.¹

Tomēr ne vienmēr veikta prettiesiska darbība vai bezdarbība ir atzīstama kā noziedzīgs nodarījums, jo likumdevējs ir paredzējis, ka konkrētās situācijās, lai arī ir saskatāms prettiesiskums personas rīcībā, tomēr tā nav kvalificējama kā noziedzīgs nodarījums, jo ir pastāvējuši tādi apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Likumdevējs apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, ir veltījis trešo nodaļu Krimināllikumā, kā arī kopumā noteicis piecus šādus apstākļus: 1) nepieciešamā aizstāvēšanās, 2) aizturēšana, radot personai kaitējumu, 3) galējā nepieciešamība, 4) attaisnojams profesionālais risks, 5) noziedzīgas pavēles vai noziedzīga rīkojuma izpildīšana.

Kā viens no apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, ir galējā nepieciešamība un tās definīcija ir noteikta Krimināllikuma 32. pantā: "Galējā nepieciešamība ir darbība, ko persona izdara, lai novērstu kaitējumu, kas apdraud valsts vai sabiedrības intereses, šīs personas vai citas personas tiesības, kā arī šo vai citu personu, ja attiecīgo kaitējumu konkrētos apstākļos nav bijis iespējams novērst ar citiem līdzekļiem un ja radītais kaitējums ir mazāks nekā novērtais. Galējā nepieciešamība izslēdz kriminālatbildību."

Konstatējot faktu, ka konkrētajā situācijā pastāv apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību "galējā nepieciešamība", personas rīcība nav kvalificējama kā noziedzīgs nodarījums un tā attiecīgi arī nav saucama pie kriminālatbildības par prettiesiskas darbības vai bezdarbības veikšanu.

Bakalaura darba mērķis ir izanalizēt galējās nepieciešamības vēsturisko attīstību Latvijā, tā būtību un tiesīguma nosacījumus un nošķiršanas kritērijus no tāda tiesību institūta kā nepieciešamā aizstāvēšanās, kā arī salīdzināt galējās nepieciešamības regulējumu Latvijā ar citu valstu likumos noteikto.

Autore ir izvirzījusi šādus uzdevumus, lai sasniegtu bakalaura darba mērķi:

- 1) izpētīt galējās nepieciešamības vēsturisko attīstību Latvijas tiesībās;
- 2) analizēt galējās nepieciešamības tiesisko regulējumu un vietu krimināltiesībās;

---

¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [14.05.2019. red.]

- 3) salīdzināt galējās nepieciešamības un nepieciešamās aizstāvēšanās nošķiršanas kritērijus;
- 4) izpētīt, kā citās valstīs tiek regulēts galējās nepieciešamības institūts un salīdzināt ar Krimināllikumā ietvertu regulējumu.

Darbā tiek izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes: vēsturiskā, aprakstošā, salīdzinošā un analītiskā.

Zinātniski pētnieciskās metodes darbā tiek izmantotas, lai sasniegtu izvirzītos mērķus un uzdevumus. Bakalaura darba ietvaros ir izmantota vēsturiskā metode, lai analizētu un raksturotu galējās nepieciešamības, kā apstākļa, kas izslēdz kriminālatbildību, vēsturisko attīstību un izcelsmi Latvijas tiesībās. Temata izpētē liela nozīme ir aprakstošajai metodei, kas sevī ietver informācijas vākšanu un apkopošanu par konkrēto tiesību jautājumu. Salīdzinošā metode ir izmantota, analizējot Latvijas un ārvalstu regulējumu saistībā ar galējās nepieciešamības tiesību institūtu. Analītiskā metode, kura tiek izmantota, pētot tiesību zinātnē atrodamās atziņas un teoriju, kā arī analizējot nacionālos un ārvalstu normatīvos tiesību aktus, raksturojot tiesu nolēmumus un citus, darbā izmantotos, tiesību avotus.

Darba struktūru veido piecas nodaļas: pirmajā nodaļā tiek pētīta galējās nepieciešamības institūta vēsturiskā attīstība Latvijā 20. gs. griezumā. Otrajā nodaļā ir dots apstākļu, kas izslēdz kriminālatbildību, raksturojums. Trešajā nodaļā tiek analizēts galējās nepieciešamības jēdziens un tā pazīmes. Savukārt ceturtajā nodaļā tiek salīdzināts galējās nepieciešamības institūts ar tādu tiesību institūtu kā nepieciešamā aizstāvēšanās. Pēdējā jeb piektajā nodaļā - ir aplūkots un salīdzināts ārvalstu regulējums ar Krimināllikumā esošo regulējumu.

Darbā tiek izmantota juridiskā literatūra latviešu, angļu un krievu valodā, kā arī normatīvie akti latviešu un angļu valodā un juridiskās prakses materiāli latviešu valodā.

Darba gaitā gūtie secinājumi un izvirzītās tēzes ir apkopotas bakalaura darba kopsavilkumā.

1. GALĒJĀS NEPIECIEŠAMĪBAS KĀ APSTĀKĻA, KAS IZSLĒDZ KRIMINĀLATBILDĪBU, VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA LATVIJĀ

Lai labāk spētu saprast, kāpēc Latvijā krimināltiesiskais regulējums ir izveidojies tāds, kāds tas ir saprotams mūsdienās, ir jāapskata tie krimināltiesību akti, kas ir bijuši spēkā Latvijas teritorijā kopš pagājušā gadsimta.

Latvijas krimināltiesības, sākot ar 1845. gadu, atrodas tiešā Krievijas krimināltiesību ietekmē.² Latvijas krimināltiesību un kriminālprocesuālo tiesību zinātne ir veidojusies galvenokārt uz paražu tiesību un Krievijas likumdošanas bāzes, taču šīs zinātnes attīstību ir ietekmējusi arī Vācijas, Zviedrijas, Polijas un citu valstu likumdošanas prakse.³ No tā secinot, ka liela ietekme uz krimināltiesību attīstību Latvijas teritorijā ir bijusi tieši Krievijas likumdošanai. Par to arī liecina fakts, ka Latvijas teritorijā ilgstoši ir bijuši spēkā arī Krievijas likumdevēja pieņemtie tiesību akti. Pat tādos gadījumos, kad pašā Krievijas teritorijā attiecīgais likums nav stājies spēkā.

Profesore Dr. iur. Valentija Liholaja savā pētījumā ir norādījusi uz būtiskiem faktoriem, kas ietekmē tiesību attīstību: "Laika gaitā katrā pasaules valstī ir izveidojusies un attīstījusies sava nacionālā krimināltiesību un kriminālprocesuālo tiesību sistēma. Kā nozīmīgākos krimināltiesību vai kriminālprocesuālo tiesību attīstību ietekmējošos faktorus var minēt valsts ģeogrāfisko atrašanos, pasaules valstu vēsturi un sabiedrības attīstību, starptautisko un reģionālo organizāciju izveidi un attīstību, valsts politisko nostāju un politikas attīstības tendences pasaulē, valstu nacionālās īpatnības un specifiskās iezīmes un, protams, arī pašu noziedzību un tās jaunās izpausmes."⁴ Autore piekrīt profesores V. Liholojas secinājumiem, jo, piemēram, tieši ģeogrāfiskās atrašanās dēļ liela ietekme uz Latvijas teritorijā noteiktā laika periodā pastāvošajām tiesībām ir bijusi tieši kaimiņvalsts Krievijas izdotajiem tiesību aktiem. Bez ģeogrāfiskās atrašanās vietas ir arī citi faktori, kas ietekmējuši tieši Latvijas krimināltiesības, piemēram, sabiedrības attīstības pakāpi un vidi, kur tā ir pastāvējusi.

Darba ietvaros galējās nepieciešamības attīstība Latvijas krimināltiesībās tiks aplūkota šādu tiesību aktu kontekstā:

- 1903. gada 22. marta Krievijas Sodu likumi;
- 1933. gada Sodu likums;
- 1926. gada KPFSR kriminālkodekss;

² Krauss D., Pastile K. Krimināltiesību pamatjautājumi Latvijā un Vācijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 65.lpp.

³ Liholaja V., Bērziņa, B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Pētījums. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru ieviešanas metožu labākā prakse. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv>. [aplūkots 16.05.2019.], 71.lpp.

⁴ Ibid. 5. lpp.

- 1961. gada Latvijas PSR Kriminālkodekss;
- Krimināllikums, kurš stājās spēkā 1999. gada 1. aprīlī.

1.1 1903. gada Sodu likumi

Krievijas impērijas cars Nikolajs II apstiprināja Sodu likumus 1903.gada 22.martā.⁵ Savukārt 1918. gada 6. decembrī Sodu likumus⁶ ieviesa visā Latvijas teritorijā, un tie bija spēkā līdz 1933. gada 1. augustam, jo savukārt tad stājās spēkā 1933. gada Sodu likums. Sākotnēji tos ieviesa spēkā Kurzemē, tad Vidzemē, savukārt Latgalē tikai ar 1920. gada 15.martā pieņemto likumu. Līdz ar to Latvijā tika unificētas⁷ krimināltiesības.⁸ No tā secinot, ka Latvijas teritorijā 1920. gadā bija spēkā vienots un kopīgs krimināltiesību un līdz ar to arī galējās nepieciešamības regulējums, kura pamatā bija Krievijas likumdevēja pieņemtais likums.

1903. gada 22. martā pieņemtajos Sodu likumos tika uzskaitīti atsevišķi gadījumi, kad persona jāatbrīvo no kriminālatbildības. Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, netika nodalīti no faktoriem, kas izslēdz atbildību noziedzīga nodarījuma sastāva neesamības dēļ.⁹ Šie apstākļi tika ietverti Sodu likumu ceturtajā nodalījumā, kura nosaukums ir "Nodarījumu pieskaitāmība un noziedzīgums". Šajā likumā par apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, mūsdienā izpratnē var atzīt:

- likuma izpildi (44. pants),
- nepieciešamo aizstāvēšanos (45. pants),
- galējo nepieciešamību (46. pants).¹⁰

1903. gada Sodu likumu 46. panta pirmā daļa ir izteikta šādi: "Nav uzskatāms par noziedzīgu nodarījums, kas izdarīts, lai glābtu savu vai citas personas dzīvību no briesmām, kuras radušās draudu, nelikumīgas piespiešanas vai cita kāda iemesla dēļ un kuras tajā pašā laikā nav bijušas novēršamas ar citu līdzekli."

Tā paša likuma 46. panta otrā daļā ir noteikts, ka "nav arī uzskatāms par noziedzīgu nodarījums, kas izdarīts, lai glābtu savu vai citas personas veselību, brīvību, šķīstību vai citu kādu personisku vai mantisku labumu no briesmām, kuras radušās draudu, nelikumīgas

⁵ 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Sestais izd. Rīga: [b.i.], 1932.

⁶ 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Rīga: [b.i.], 1931.

⁷ Unificēts - vienveidot; mazināt daudzveidību; apvienot, attiecināt uz vienu normu. Pieejams: <https://lv.oxforddictionaries.com/definition/UNIFIC%C4%92T> [aplūkots 16.05.2019.]

⁸ Liholaja V., Bērziņa, B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Pētījums. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pilāru ieviešanas metožu labākā prakse. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv>. [aplūkots 16.05.2019.], 71. lpp.

⁹ Judins A. Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Rīga: SIA "Biznesa augstskola Turība", 2006, 47. lpp.

¹⁰ Ibid.

piespiešanas vai cita kāda iemesla dēļ un kuras tajā pašā laikā nav bijušas novēršamas ar citu līdzekli, ja nodarījuma izdarītājam ir bijis pietiekošs pamats uzskatīt paša izdarāmo kaitējumu par mazsvarīgāku, salīdzinot ar apsargājamo labumu.”

Savukārt tā paša panta trešā daļa nosaka, ka šie noteikumi nav piemērojami gadījumos, kad pati izvairīšanās no briesmām ir noziedzīgs nodarījums.

Autore secina, ka, salīdzinājumā ar Krimināllikumā ietverto regulējumu, Sodu likumos galējās nepieciešamības regulējums ir krietni izvērstāks, lai gan Krimināllikumā ir ietverta arī valsts aizsardzība no iespējama apdraudējuma, bet Sodu likumos ir minēti tādi iemesli kā personas dzīvība, veselība, brīvība, šķīstība un citi personiski vai mantiski labumi. No tā secināms, ka Krimināllikumā ietvertais galējās nepieciešamības jēdziens ir plašāks, proti, aptver plašāku aizsargājamo objektu loku, nekā 1903. gada Sodu likumi, bet kopumā būtība ir saglabājusies tāda pati, lai arī galējās nepieciešamības definīcija ir kļuvusi krietni īsāka.

1.2 1933. gada Sodu likums

1933. gada Sodu likums¹¹ ir pirmais neatkarīgās Latvijas valsts krimināllikums.¹² Tas ir vairāk nekā 13 gadu grūta un mērķtiecīga darba rezultāts, jo pie tā izveides tika strādāts jau kopš 1920. gada, kad pie Tieslietu ministrijas un Ministru kabineta tika nodibinātas vairākas komisijas, kas izstrādāja jauno likumu. Par 1933. gada Sodu likuma spēkā stāšanās termiņu tika noteikts 1933. gada 1. augusts, bet Ministru kabinetam vienojoties ar Saeimas vairākumu, tas tika izdots Saeimas Sodu likumu komisijas jaunākā redakcijā Satversmes 81. panta kārtībā¹³ jau tā paša gada 24. aprīlī. Tomēr Sodu likums bija spēkā tikai septiņus gadus – no 1933. gada 1. augusta līdz 1940. gada 25. novembrim.

1940. gadā Latvija tika okupēta, kam sekoja aneksija un Latvijas Republikas pievienošana PSRS sastāvā. Okupācijas rezultātā Latvijas Republikai tika uzspiestas padomju tiesības. Latvijas tiesību sistēmu nomainīja ar padomju tiesībām, attiecinot uz Latvijas PSR Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas (turpmāk – KPFSR) kodeksus.¹⁴ Pievienojot Latvijas Republiku PSRS sastāvā, tika arī ieviests un aizstāts Latvijas valsts krimināllikums ar Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas 1926. gada Kriminālkodeksu.

¹¹ 1933. gada 24. aprīļa Sodu likums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1934.

¹² 1933. gada 24. aprīļa Sodu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem. Atkārtots izd. Rīga: [b.i.], 2016.

¹³ Ibid. 4.lpp.

¹⁴ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Autoru kolektīvs. Rīga: Fonds Latvijas vēsture, 2000, 285.lpp.

Par pamatu jaunajam Latvijas Republikas Sodlu likumam jeb krimināllikumam bija Krievijas impērijas cara Nikolaja II 1903. gada 22. martā apstiprinātais Sodlu likums, kā arī citu valstu – Šveices (1918. g.), Čehoslovākijas (1926. g.), Vācijas (1927. g.) un Itālijas (1930. g.)¹⁵ likumos ieviestie principi, prakse un sasniegumi krimināltiesību teorijā.

Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, ir uzskaitīti Sodlu likumu ceturtajā nodaļumā ar nosaukumu "Nodarījumu pieskaitāmība un to noziedzīgums". Arī šajā Sodlu likumā apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, netika nodalīti no tiem elementiem, kas norādīja uz noziedzīgiem nodarījumiem, kuriem nevar konstatēt pilnīgu sastāva esamību. Autore secina, ka šādam dalījumam kā piemērs ir ņemti 1903. gada Sodlu likumi, jo arī tur šie tiesību institūti netika nodalīti, bet gan tika ietverti kopā likuma ceturtajā nodaļumā.

Pats šo apstākļu jēdziens nedz likumā, nedz speciālajā literatūrā tajā laikā nav lietots. P. Lejiņš, piemēram, tos apzīmē visai savdabīgi, proti – "prettiesīguma izslēgšanas gadījumi".¹⁶

Par apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, šaurā nozīmē Sodlu likumā tika atzīti:

- likuma izpilde (42. pants);
- ārkārtēja situācija, kas piespiedusi dienestpersonu pārkāpt pilnvarojumu (43. pants);
- nepieciešamā aizstāvēšanās (44. pants);
- galējā nepieciešamība (45. pants).¹⁷

Tomēr P. Lejiņš ir apkopojis un par prettiesīguma izslēgšanas gadījumiem atzīst sešus apstākļus:

- likumīgu pienākumu;
- likumīgu pavēli;
- pienācīgu līdzekļu izmantošanu likumīga mērķa sasniegšanai;
- cietušā piekrišanu;
- savu tiesību izlietošanu;
- pašpalīdzību.¹⁸

Likumā netika lietots "galējās nepieciešamības" jēdziens, taču šā apstākļa tiesīguma nosacījumi tika noteikti 45. pantā.¹⁹ 1933. gada Sodlu likuma 45. pantā ir noteikts, ka par apstākli, kas izslēdz kriminālatbildību, ir uzskatāma galējā nepieciešamība, lai gan tieši tāds formulējums kriminālatbildību izslēdzošajam apstāklim netiek lietots attiecīgajā pantā. Šis

---

¹⁵ 1933. gada 24. aprīļa Sodlu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem. Atkārtots izd. Rīga: [b.i.], 2016.

¹⁶ Judins A., 2006, 49.lpp.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Lejiņš P. Krimināltiesības. [b.v.], [b.i.] 1940, 64.lpp.

¹⁹ Judins A., 2006, 50.lpp.

pants sevī ietver ļoti būtisku piezīmi, proti, personas rīcība ir attaisnojuma, ja konkrētā darbība ir izdarīta, lai glābtu savu vai citas personas dzīvību no briesmām, kuras tajā pašā laikā nav bijušas novēršamas ar citu līdzekli. P. Mincs atzina, ka Latvijas Sodū likuma 45. panta pirmā daļa pieļāva "svešas dzīvības glābšanu uz citas dzīvības rēķina, neatkarīgi no glābēja un glābjamā tuvuma pakāpes".²⁰ Kā arī tā paša panta otrajā daļā ir noteikts, ka "nav arī uzskatāms par noziedzīgu nodarījums, kas izdarīts, lai glābtu savu vai citas personas personisku vai mantisku labumu no briesmām, kuras tanī pašā laikā nav bijušas novēršamas ar citu līdzekli, ja nodarījuma izdarītājam ir bijis pietiekošs pamats uzskatīt paša izdarāmo kaitējumu par mazsvarīgāku, salīdzinot ar apsargājamo labumu."²¹ Savukārt panta trešā daļa noteica, ka šie noteikumi nav attiecināmi tādos gadījumos, kad pati izvairīšanās no briesmām ir noziedzīgs nodarījums.

"Nedaudz citādāk jautājums par apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, risināts Latvijas Republikas 1933. gada Sodū izpildes likumā. Līdzās nepieciešamās aizstāvēšanās (44. pants) un galējās nepieciešamības stāvoklim (45. pants) Sodū likumā arī norādīts, ka nav uzskatāms par noziedzīgu nodarījums, izpildot dienesta pavēli, ja vien pavēle neuzdod ko acīmredzami noziedzīgu (42. pants)."²² Autore secina, ka P. Lejiņa atzītie gadījumi, kas izslēdz prettiesīgumu, ir tādi kā 1933. gada Sodū likumā un 1933. gada Sodū izpildes likumā noteiktais regulējums kopumā. Iepazīstoties ar abiem likumiem, var secināt, ka likumdevējs ir kopumā noteicis vairākus apstākļus, kas izslēdz kriminālatbildību, un tie ir ietverti divos likumos – gan 1933. gada Sodū likumā, gan 1933. gada Sodū izpildes likumā.

1.3 1926. gada KPFSR kriminālkodekss

Padomju okupācija, ko 20. gs. piedzīvoja Latvijas Republika, atstāja ietekmi ne tikai uz šeit dzīvojošo cilvēku mentalitāti un domāšanu, bet arī uz tiesisko apziņu, tiesību izpratni un interpretāciju, kā arī tiesību sistēmu kopumā.²³

1940. gada 25. novembrī Latvijas PSR Tautas komisāru padome pieņēma paziņojumu, ka līdz Vissavienības kodeksa izdošanai, sākot ar 1940. gada 26. novembri, Latvijas teritorijā piemērojams KPFSR Kriminālkodekss²⁴. Tā no 1940. gada 26. novembra līdz vācu okupācijai

²⁰ Judins A., 2006, 50.lpp.

²¹ 1933. gada 24. aprīļa Sodū likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem. Atkārtots izd. Rīga: [b.i.], 2016, 20. lpp

²² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un sevišķā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 78.lpp.

²³ Beļska A. Padomju krimināltiesību ietekme uz vainas teorijas un attīstību Latvijas krimināltiesībās. Latvijas Universitātes Žurnāls „Juridiskā zinātne”, 2010, Nr. 1., 194. lpp.

²⁴ KPFSR Kriminālkodekss. Ar pārgrozījumiem līdz 1940. gada 15. novembrim. Rīga: [b.i.], 1940.

1941. gadā un no 1944. gada līdz LPSR Kriminālkodeksa pieņemšanas 1961. gadā, Latvijā tika piemērots Krievijas Federācijas Kriminālkodekss, kas pieņemts 1926. gada 22. novembrī.²⁵ No tā secinot, ka KPFSR bija spēkā Latvijas teritorijā nepilnus divdesmit gadus, kaut arī uz laiku tika pārtraukta tā darbība, kad Latvija atradās nacistiskās Vācijas okupācijas režīmā. Šajā laikā tika atjaunots 1933. gada Sodu likums.

KPFSR KK 13. pantā ir minēti divi apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību – nepieciešamā aizstāvēšanās un galējā nepieciešamība. Galējās nepieciešamības regulējums ir ietverts tā paša panta otrajā daļā, un tas nosaka, ka "sociālās aizsardzības līdzekļi nav pielietojami, kad tie paši nodarījumi izdarīti tādu briesmu novēršanai, kuras toreizējos apstākļos nav bijušas novēršamas ar citiem līdzekļiem, ja pie tam nodarītais kaitējums ir mazāk svarīgs par novērsto kaitējumu".

KPFSR Kriminālkodeksa komentāros paskaidrots, ka "par galējo nepieciešamību sauc tādu stāvokli, kad cilvēks, lai glābtu vērtīgāku labumu, ir spiests upurēt mazāk vērtīgu, piemēram, spiests bojāt elektrisko vadu, lai novērstu ugunsgrēku vai sprādzienu".²⁶ Briesmu avots, kura novēršanai cilvēks var darboties galējās nepieciešamības stāvoklī, parasti ir stihisks posts, nelaimes gadījums, dzīvnieka uzbrukums.²⁷

Autore secina, ka KPFSR KK bija noteikti tikai divi apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību un abi bija ietverti tā 13. pantā, bet Krimināllikumā galējās nepieciešamības stāvoklim ir atvēlēts atsevišķs pants. Kopumā, analizējot abus regulējumus, ir secināms, ka galējās nepieciešamības institūts nav mainījies, un Krimināllikums nosaka tādos pašus faktoros, kuriem ir jāizpildās, lai iestātos galējās nepieciešamības stāvoklis. Vienīgā atšķirība ir tāda, ka Krimināllikumā ir dota arī galējās nepieciešamības definīcija, bet KPFSR KK tādu nav paredzējis, bet tā ir saprotama no attiecīgā panta komentāriem.

1.4 1961. gada Latvijas PSR Kriminālkodekss

1961.gada 6.janvārī Latvijas PSR Augstākās Padomes piektā sasaukuma piektā sesija apstiprināja Latvijas PSR kriminālkodeksu un noteica tā spēkā stāšanos 1961.gada 1.aprīlī.²⁸ Latvijas PSR kriminālkodeksu ar 1991.gada 29.augusta Latvijas Republikas Augstākās

---

²⁵ Judins A., 2006, 51. lpp.

²⁶ Ibid. 52. lpp.

²⁷ Meņšagins V., Traiņins A., Višinska Z. KPFSR kriminālkodekss. Komentārs. I. T. Goļakova PSRS Augstākās Tiesas priekšsēdētāja redakcija un priekšvārds. Tulkojums no otra izdevuma. Rīga: Grāmatu apgāds, 1946., 24. lpp.

²⁸ Blūma M., Reigase A. Latvijas PSR kriminālkodekss un tā attīstība. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Redakcijas un izdevniecības daļa, 1972, 22. lpp.

Padomes lēmumu sāka uzskatīt par Latvijas kriminālkodeksu²⁹. Latvijas PSR kriminālkodekss bija spēkā līdz 1999. gada 1. aprīlim, kad spēkā stājās Krimināllikums, kurš tika pieņemts Saeimā ar balsu vairākumu (par - 39, pret - 21, atturas - 11)³⁰ 1998. gada 17. jūnijā.

Latvijas kriminālkodeksā nodaļa, kas veltīta apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, nebija paredzēta, un līdz ar to netika dots arī apstākļu, kas izslēdz kriminālatbildību, vispārējs jēdziens.³¹ Tāpat kā KPFSR Kriminālkodeksā, tā arī Latvijas PSR kriminālkodeksa vispārīgajā daļā bija noteikts, ka ir divi apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību – nepieciešamā aizstāvēšanās, kas bija regulēta 13. pantā un galējā nepieciešamība, kas attiecīgi bija regulēta tā paša likuma 14. pantā.

Latvijas PSR kriminālkodeksa 14. pants tika izteikts šādi: "Par noziegumu nav uzskatāma darbība, kas gan atbilst Krimināllikumā paredzētā nodarījuma pazīmēm, bet kas izdarīta galējās nepieciešamības stāvoklī, tas ir, lai novērstu briesmas, kas draud Padomju valsts interesēm, sabiedrības interesēm, konkrētajai personai vai citiem pilsoņiem un viņu tiesībām, ja šīs briesmas konkrētajos apstākļos nav bijis iespējams novērst ar citiem līdzekļiem un ja nodarītais kaitējums ir mazāks nekā novērtais".

Šis pants norāda uz to, kāda situācijā pastāvēja Padomju valstī, jo kā primārais aizsardzības objekts ir noteikta tieši pati valsts, no tā secinot, ka visvairāk tiek aizsargātas valsts intereses, nevis indivīda intereses. Savukārt Krimināllikums neizceļ kāda objekta intereses vairāk par citām, lai gan, ņemot vērā arvien pieaugošo aizsardzību, tieši cilvēka pamattiesību ziņā, var secināt, ka šobrīd arvien lielāka uzmanība tiek vērsta uz cilvēka tiesību aizsardzību.

M. Blūma, komentējot Latvijas PSR kriminālkodeksa 14. pantu, uzsver, ka "Tikai patiesi pastāvošās briesmas, kas draud Padomju valsts interesēm, konkrētas personas vai citu pilsoņu interesēm, var radīt galējās nepieciešamības stāvokli".³² Autore secina, ka galējās nepieciešamības stāvoklis ir iestājies tikai tādā gadījumā, ja ar likumu aizsargātās intereses jau reāli atrodas briesmās, respektīvi, kamēr aizsargātajām interesēm tikai draud briesmas, tikmēr nav iestājies galējās nepieciešamības stāvoklis. Līdz ar to var secināt, ja persona novērš apdraudējumu, kas ir vērsts pret valsts, sabiedrības vai pilsoņu individuālajām interesēm, kuras ir noteiktas likumā, tad veiktās darbības nav kvalificējamas kā izdarītas galējās nepieciešamības

---

²⁹ Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991.gada 29.augusta lēmums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1991, Nr. 33/34.

³⁰ Latvijas Republikas 6. Saeimas pavasara sesijas piecpadsmitās sēdes 1998.gada 17. jūnijā stenogramma. Pieejama: http://www.saeima.lv/steno/st_98/st1706.html [aplūkots 16.05.2019.]

³¹ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹ nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 143.lpp.

³² Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J. Dzenīša un A. Niedres vispārīgā redakcijā. Rīga: Avots, 1982, 75. lpp.

stāvoklī un persona tiek saukta pie kriminālatbildības, jo tās nav bijušas reāli pastāvošas briesmas, bet gan iespējams aizsargāto interešu apdraudējums.

Kā arī M. Blūma norāda – ”ja kaitējums tiek nodarīts briesmu avotam, tad vairs nevar runāt par galējās nepieciešamības stāvokli”.³³ Autore uzskata, ka šis komentārs ir pamatots un atklāj galējās nepieciešamības institūta nošķiršanas kritēriju no nepieciešamās aizstāvēšanās, jo, tikai nodarot kaitējumu kādām citām interesēm, nevis pašam briesmu avotam, var atzīt, ka persona ir rīkojusies galējās nepieciešamības stāvoklī. Savukārt nepieciešamās aizstāvēšanās gadījumā kaitējums tiek nodarīts pašam briesmu avotam.

Turklāt autore secina, ka Latvijas kriminālkodeksā nav dots apstākļu, kas izslēdz kriminālatbildību, vispārīgs raksturojums. Tajā laikā likumdevējs bija paredzējis tikai divus gadījumus, kad persona netiek saukta pie kriminālatbildības, bet šobrīd Krimināllikumā ir jau doti pieci apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Tomēr atšķirībā no KPFSR KK, šajā kodeksā tika dota arī paša tiesību institūta ”galējā nepieciešamība” definīcija. Definīcijas ietveršana pantā ir saglabājusies arī Krimināllikumā.

Kopumā autore secina, ka mainoties laikam un krimināltiesību regulējošajiem aktiem, tiek mainīts arī galējās nepieciešamības regulējums. Galējās nepieciešamības institūta regulējums tika piemērots un mainīts atbilstoši tajā laikā pastāvošajai valsts iekārtai un sabiedrības attīstības pakāpei. Tā, piemēram, laikā, kad spēkā bija Latvijas PSR kriminālkodekss, tad normās, kas regulēja galējās nepieciešamības institūtu, tika ietverts tāds aizsardzības objekts kā ”Padomju valsts intereses”.

---

³³ Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J. Dzenīša un A. Niedres vispārīgā redakcijā. Rīga: Avots, 1982, 73. lpp.

2. APSTĀKĻU, KAS IZSLĒDZ KRIMINĀLATBILDĪBU, RAKSTUROJUMS

”Kriminālatbildība tādu atbildības veidu starpā kā administratīvā atbildība, civiltiesiskā atbildība, disciplinārā atbildība un morālā atbildība iezīmējas ar bargākām sankcijām. Profesors Dr. habil. iur. Uldis Krastiņš pamatoti norāda, ka ”kriminālatbildība ir pats smagākais juridiskās atbildības vieds.”³⁴ Pēc autores domām, tas iezīmē ļoti būtisku aspektu, cik svarīga nozīme ir konstatēt apstākli, kas izslēdz kriminālatbildību, lai persona netiktu nepamatoti saukta pie atbildības. Tieši šis kriminālatbildības salīdzinājuma aspekts ar citiem juridiskās atbildības veidiem visspilgtāk iezīmē to, cik svarīgi ir tas, ka ir jābūt nepārprotamam un bez jebkādu šaubu pamata, ka konkrētā persona ir atbildīga par noziedzīgo nodarījumu un ka katrā konkrētajā situācija nepastāv kāds apstāklis, kas izslēdz kriminālatbildību, ”proti, ar likumu jābūt skaidri noteiktam, kādas personas un kādos gadījumos ir saucamas pie kriminālatbildības.”³⁵ U. Krastiņš arī norāda: ”Lai personu sauktu pie kriminālatbildības, ir jābūt stingri reglamentētam juridiskam pamatam, kas nodrošina stabilu likumību, garantē fizisko un juridisko personu tiesības, valsts interešu nodrošināšanu un ļauj realizēt taisnīgumu krimināllietu iztiesāšanā.”³⁶

”Apstāklis, kas izslēdz kriminālatbildību, ir fakts, kura dēļ rīcība, kas ārēji atbilst noziedzīgam nodarījumam, nav uzskatāma par noziedzīgu, bet persona, kas to ir izdarījusi, nav saucama pie kriminālatbildības. Šie apstākļi izslēdz negatīvu valsts reakciju pret nodarījumu, kas nodara kaitējumu ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm, un nepieļauj to izdarītāja tiesību ierobežojumu un viņa sodīšanu.”³⁷ No tā secinot, ka pastāvot apstāklim, kas izslēdz kriminālatbildību, valsts nevar saukt personu pie atbildības un kvalificēt tās veiktās darbības kā prettiesiskas.

”Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, citu krimināltiesisko institūtu vidū ieņem specifisku pozīciju. Atšķirībā no citām krimināltiesību normām, kas nosaka nepieļaujamas un tādēļ arī aizliegtas rīcības, apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, definē tādu darbību/bezdarbību loku, kuras, neraugoties uz to ārējo atbilstību kriminālnodarījumiem, nav atzīstamas par noziedzīgām.”³⁸ Respektīvi, likumdevējs nosaka, ka, iestājoties konkrētiem, likumā noteiktiem, apstākļiem, personas darbība vai bezdarbība nav vērtējama kā prettiesiska un līdz ar to arī nav saucama pie kriminālatbildības.

---

³⁴ Baumanis J. No krimināltiesību normu interpretācijas līdz kvantu kriminoloģijai. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017. 21.lpp.

³⁵ Ibid..

³⁶ Ibid. 22.lpp.

³⁷ Judins A. Par kriminālatbildības izslēdzamības apstākļiem. Jurista vārds. 2000. gada 10. oktobris, Nr. 30.

³⁸ Judins A. Par kriminālatbildības izslēdzamības apstākļiem, 2000. gada 10. oktobris.

Krimināllikuma 6. panta otrā daļa nosaka, ka par noziedzīgu nav atzīstama darbība vai bezdarbība, kam ir Krimināllikumā paredzētā nodarījuma sastāva pazīmes, bet kas izdarīts apstākļos, kas izslēdz kriminālatbildību, respektīvi, par šādu noziedzīgu nodarījumu personai nedraud kriminālatbildība, jo noziedzīgā darbība ietver apstākli, kas izslēdz kriminālatbildību. Ne visas darbības vai bezdarbības ir atzīstamas par tādām, kas paredz kriminālatbildību, jo, ja pastāv īpaši apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, tad persona nav saucama pie atbildības. Tomēr, lai tiktu izslēgts jautājums par saukšanu pie kriminālatbildības, vispirms ir jākonstatē, ka ir pastāvējis kāds no Krimināllikuma 28. pantā dotajiem kriminālatbildību izslēdzošajiem apstākļiem. Šajā pantā ietvertais uzskaitījums ir izsmeļošs. "Tālākajos III nodaļas pantos definēti šo apstākļu jēdzieni, atklāts to saturs."³⁹

Visiem Krimināllikuma 28. pantā norādītajiem apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, ir raksturīgas vairākas kopīgas pazīmes:

- 1) nodarījumu formāli satur kādu no Krimināllikuma Sevišķās daļas panta sastāvjiem;
- 2) nodarījumi izdarīti, pastāvot nosacījumiem, kas pārvērš šos nodarījumus no sabiedrības interesēm kaitīgiem par sabiedrības interesēm derīgiem vai vismaz neitrāliem.⁴⁰

Krimināllikuma trešajā nodaļā ir uzskaitīti visi gadījumi, kad noziedzīgs nodarījums ietver apstākli, kas izslēdz kriminālatbildību, ņemot vērā to, ka konkrētais apstāklis ietver noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Šie apstākļi ir:

- nepieciešamā aizstāvēšanās (29. pants);
- šķietamā aizstāvēšanās (30. pants);
- aizturēšana, radot personai kaitējumu (31. pants);
- galējā nepieciešamība (32. pants);
- attaisnojams profesionālais risks (33. pants);
- noziedzīgas pavēles vai noziedzīga rīkojuma izpildīšana (34. pants).

"Šīs normas nav noteiktas aizliegumam, bet gan pilnvarojumam, jo nosaka subjektu pozitīvā satura tiesības."⁴¹

Tomēr šāds uzskaitījums un konkrēti noteikts skaits ar sešiem apstākļiem (Krimināllikuma 29. - 34. pants), kas izslēdz kriminālatbildību, nav bijis visos laikos, jo sākotnēji, kā raksta Dr.iur. Aivars Niedre – "Latvijas KK bija norādīti tikai divi apstākļi, kas

³⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. 2001. 78.lpp.

⁴⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 301.lpp.

⁴¹ Judins A. Par kriminālatbildības izslēdzamības apstākļiem. 2000. gada 10. oktobris..

izslēdz kriminālatbildību, kaut arī šajos apstākļos izdarītas darbības atbilst Latvijas KK paredzētā nozieguma sastāva pazīmēm. Šie apstākļi ir nepieciešamā aizstāvēšanās (Latvijas KK 13. pants) un galējā nepieciešamība (Latvijas KK 14. pants). Pārējie iepriekšminētie apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, likumā nebija minēti.”⁴² Autore no tā secina, ka galējā nepieciešamībā kā apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, ir sens tiesību institūts, kas iestrādāts nacionālajos likumos, salīdzinot ar pārējiem apstākļiem, kas izraisa tādas pašas tiesiskās sekas jeb atbrīvo personu no kriminālatbildības.

”Apstākļus, kas izslēdz kriminālatbildību, raksturo šādas pazīmes:

- personas rīcība ārēji atbilst noziedzīgam nodarījumam;
- situāciju raksturo interešu kolīzija;
- persona rīkojas nolūkā sasniegt sociāli derīgu mērķi;
- persona rīkojas ekstremālā situācijā.”⁴³

Autore secina, ka Krimināllikumā ir noteikti pieci apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Pastāvot šiem apstākļiem, persona netiek saukta pie kriminālatbildības, kaut gan citā situācijā šī darbība vai bezdarbība būtu vērtējama kā prettiesiska un līdz ar to persona būtu saucama pie kriminālatbildības. Krimināllikuma normas, kas nosaka apstākļus, kuri izslēdz kriminālatbildību, ietver pozitīvās normas, t. i., normas neparedz aizliegumu.

---

⁴² Niedre A., 2001, 78.lpp.

⁴³ A. Par kriminālatbildības izslēdzamības apstākļiem. 2000. gada 10. oktobris.

3. GALĒJĀS NEPIECIEŠAMĪBAS KĀ APSTĀKĻA, KAS IZSLĒDZ KRIMINĀLATBILDĪBU, JĒDZIENS UN TĀ PAZĪMES

3.1 Galējās nepieciešamības jēdziens un būtība

”Galējā nepieciešamība kā atbildību izslēdzošais apstāklis zināma kopš seniem laikiem – tās nosacījumi tika formulēti vissenākajos mums zināmajos normatīvajos aktos, senromiešu tiesību aktos, viduslaiku un jaunu laiku likumos.”⁴⁴ No tā secinot, ka mūsdienās tiesību aktos sastopamie apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, ir nesen izveidojušies salīdzinājumā ar tādu institūtu kā galējā nepieciešamība, kas tiesībās ir pazīstams jau vairākus gadsimtus. Autore uzskata, ka tas ir tādēļ, ka citu apstākļu, kas izslēdz kriminālatbildību, ieviešanai bija nepieciešams, lai sabiedrība nonāktu konkrētā attīstības pakāpē. Kā piemēru varētu minēt, ka agrāk nebija vajadzība pēc tāda tiesību institūta, kā attaisnojams profesionālais risks, jo tad vēl sabiedrībā netika runāts par to kā sasniegt sociāli derīgu mērķi (Krimināllikuma 33. panta pirmā daļa), kā arī nebija izveidojušās profesijas un iespējams profesionālais risks.

”Krimināllikuma 32. pantā galējā nepieciešamība kā apstāklis, kas vispār izslēdz kriminālatbildību, definēta kā darbība, ko persona izdara, lai novērstu kaitējumu, kas apdraud valsts vai sabiedrības intereses, šīs personas vai citas personas tiesības, kā arī šo vai citu personu.”⁴⁵ ”Galējās nepieciešamības gadījumā saduras divas ar likumu aizsargātas intereses, un vienu no tām iespējams aizsargāt, tikai radot kaitējumu otrai.”⁴⁶

Pēc autores domām, lai varētu uzskatīt un pieņemt, ka, izdarot kādu darbību vai atturoties no tās, ir piemērojams apstākļu, kas izslēdz kriminālatbildību tiesību institūtu, ir jākonstatē, ka konkrētajā situācijā nebija iespējams novērst draudošo kaitējumu un tiesību aizskārumu kādā citā veidā, kas nesaturētu Krimināllikumā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes. Profesors Dr. habil. iur. Uldis Krastiņš ir paudis savu viedokli, ka ”nepieciešamība ir galēja tāpēc, ka ar citiem līdzekļiem nav iespējams novērst draudošo kaitējumu svarīgām valsts vai sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu vai indivīdu interesēm, kaut arī tiek nodarīts kaitējums citām ar likumu aizsargātām interesēm.”⁴⁷ Savukārt, ja attiecīgajā situācijā persona ir apzinājusies, ka draudošo kaitējumu ir iespējams novērst ar citiem līdzekļiem, kas neskar citas ar likumu aizsargātas tiesības un intereses un nav prettiesiska, bet neņem to vērā, tad tas nevar būt par pamatu, lai atbrīvotu personu no kriminālatbildības par izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

⁴⁴ Judins A., 2006, 141.lpp

⁴⁵ U. Krastiņš, V. Liholaja, A. Niedre, 2008, 315.lpp.

⁴⁶ Krastiņš U., Liholaja V., 2015, 162.lpp.

⁴⁷ Ibid.

Autore pievienojas profesora Ulda Krastiņa viedoklim, ka galējās nepieciešamības stāvoklis rodas tādā situācijā, kad personai nav citu variantu kā novērst draudošo kaitējumu, neaizskarot citas ar likumu aizsargātās intereses.

Arī gadījumos, kad jebkura veiktā darbība radīs kaitējumu, ir svarīgi izvērtēt tās samērīgumu ar novērsto kaitējumu. Šādu atziņu ir izteicis arī profesors Dr. habil. iur. Uldis Krastiņš ar piemēriem: "Nav pieļaujama savas dzīvības saglabāšana, tīši atņemot dzīvību citai personai, vai, aizsargājot kādu citu savu labumu, nodarīt tādu pašu kaitējumu citai personai, jo nodarītais kaitējums šādos gadījumos nebūs mazāks par novērsto."⁴⁸ Autore secina, ka ir būtiski katrā situācijā izvērtēt vai kaitējumus, ar kuru tiks novērsts kāds cits apdraudējums, būs samērīgs un radīs vieglākas sekas nekā novērstais kaitējums. Ja, izvērtējot apstākļus, persona tomēr secina, ka nav iespējams novērst draudošo tiesību aizskārumu, radot mazāku kaitējumu nekā novērstais, tad, tomēr izlemjot rīkoties, personas veiktās darbības tiks kvalificētas kā prettiesiskas, par kurām draud kriminālatbildība.

Tā, piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā Nr. SKK – 620/2006⁴⁹ parāda, ka ir būtiski rīkoties tā, lai kopumā radītais kaitējums, esot galējās nepieciešamības stāvoklī, ir samērīgs un mazāks par novērsto. Šajā lietā tiesa secināja, ka apelācijas instances tiesa ir konstatējusi, ka R.Č., kurš ir īpašnieks mājai, kurā vienu no dzīvokļiem izīrēja I.G. Mājas īpašnieks ieradās mājā un patvaļīgi lika piecām personām iznest no dzīvokļa I.G. piederošās mantas, lai nodotu dzīvokli jaunajam saimniekam. Pēc mantu iznešanas tika nomainīta dzīvokļa durvju slēdzene. Kā arī pēc tam tika secināts, ka no dzīvokļa iznestās mantas ir pazudušas un līdz ar to I.G. tika nodarīts kaitējums. R.Č. savas darbības pamatoja ar Satversmē paredzētajām tiesībām uz īpašumu, un piebilda, ka šīs tiesības ir vērtējamas kā kaitējuma novēršana sabiedrības interesēm un arī kā Krimināllikuma 32. pantā noteiktais apstāklis, kas izslēdz kriminālatbildību - galējā nepieciešamība.

Turklāt, izskatot lietu kasācijas kārtībā, tiek secināts, ka apelācijas instances tiesa neesot konstatējusi būtisko kaitējumu. Tomēr no paša sprieduma izriet, ka I.G. būtiskais kaitējums tomēr ir radies, iznesot mantas no dzīvokļa. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments nolēma atcelt Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedumu, jo uzskatīja, ka apelācijas instances tiesa nav spējusi pamatot reālo kaitējuma smagumu un apmēru. Un līdz ar to arī var secināt, ka R.Č. veiktās darbības ir bijušas samērīgas, un nodarītais kaitējums ir vērtējams kā mazāks nekā novērstais.

---

⁴⁸ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000, 250.lpp

⁴⁹ Augstākās tiesas 20.10.2006. lēmums lietā Nr. SKK – 620/2006. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.

Andrejs Judins uzskata, ka "nodarījumam uz galējo nepieciešamību kā uz darbību nav nedz loģiska, nedz vēsturiska pamatojuma".⁵⁰ A. Judins savu viedokli pamato ar šādu secinājumu – "raksturojot personas uzvedību galējās nepieciešamības stāvoklī, jālieto jēdziens "rīcība". Vārda "darbība" izmantošanas gadījumā, to jāsaprot plaši, respektīvi – kā rīcību, kas var būt gan aktīva, gan arī pasīva, proti – pienākumu nepildīšana – bezdarbība".⁵¹ Tomēr šai atziņai nepiekrīt Dr.iur. Aivars Niedre, kurš pauž viedokli, ka A. Judina "secinājumiem nav dots pamatojums."⁵² Autore nepiekrīt A. Judina viedoklim, kurš norāda, ka būtu jālieto vārds "rīcība", jo, autoresprāt, "darbība" norāda, ka persona var gan veikt prettiesisku aktīvu darbību, gan pasīvu darbību, kas arī var izpausties kā prettiesiska un nodarīt kaitējumu ar likumu aizsargātām interesēm. Kā arī autore pievienojas A. Niedres teiktajam, ka šādam secinājumam, ka pareizāk būtu lietot vārdu "rīcība", nav pamatojuma. Tomēr kopumā ir nepieciešams izvērtēt visu faktisko situāciju, lai varētu konstatēt vai persona ir rīkojusies galējās nepieciešamības stāvoklī.

"Rezumējot iepriekš teikto, jāizdara secinājums, ka ar galējo nepieciešamību jāsaprot, nevis darbību, bet kā situāciju, kas izslēdz kriminālatbildību. Jāsaka gan, ka 1933. gada Sodu likuma 45. pantā tika norādīts, ka kriminālatbildību izslēdz situācija, nevis darbība."⁵³ Bet šo burtisko tulkojumu no likuma Aivars Niedre atspēko, sakot, ka "A. Judins ir pilnīgi ignorējis faktisko panta tekstu, kurā tieši norādīts uz nodarījumu."⁵⁴

Lai varētu runāt par galējo nepieciešamību kā apstākli, kas izslēdz kriminālatbildību, ir jākonstatē situācija, kurā aktīva vai pasīva darbība (bezdarbība) ir notikusi. Galējās nepieciešamības tiesību institūtu var piemērot tikai tad, ja ir radies apdraudējums divām ar likumu aizsargātām interesēm un tiesībām.

"Kaitējuma nodarīšana atzīstama par notikušu galējās nepieciešamības stāvoklī tikai tajos gadījumos, kad persona rīkojās ar vēlmi aizsargāt svarīgas intereses. Galējās nepieciešamības pamatā ir interešu kolīzija. Abas intereses – aizsargājamā un tā, kuram nodarīts kaitējums, - tiesiski nodrošina likums, bet bezizejas situācijā likums atļauj nodarīt kaitējumu vienai – mazāk svarīgai interesei, lai saglabātu otru – svarīgāku"⁵⁵

"Galējās nepieciešamības stāvoklis ir tad, kad apdraudējums ir īstens (reāls), patiesi pastāv un viņu ir iespējams novērst vienīgi, radot kaitējumu trešajām (apdraudējumam nepiederīgām) personām. Šīs rīcības būtība ir valsts vai sabiedrības interešu, savas vai citas

---

⁵⁰ Judins A., 2006, 141.lpp

⁵¹ Ibid.

⁵² Niedre A., 2008, 315.lpp.

⁵³ Rogova J. Kopīgais un atšķirīgais nepieciešamās aizstāvēšanās un galējās nepieciešamības regulējumā. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008.

⁵⁴ Niedre A., 2008, 316.lpp.

⁵⁵ Judins A., 2006, 142.lpp

personas aizsardzība no apdraudējuma, kurš jau ir sācies. Aizsardzībai ir jābūt savlaicīgai. Tas nozīmē, ka galējās nepieciešamības stāvoklis rodas tajā brīdī, kad valsts, sabiedrības vai personas intereses jau atrodas briesmās, un pastāv tik ilgi, kamēr tās tiek apdraudētas. Galējās nepieciešamības stāvoklis vairs nepastāv, ja apdraudējums ir beidzies vai tā radītais kaitējums jau iestājies.”⁵⁶

”Ja tiek konstatēts, ka draudošo kaitējumu var novērst ar citiem līdzekļiem, proti, neradot citu kaitējumu kādām ar likumu aizsargātām interesēm, tad nav pamata atzīt, ka persona ir atradusies galējās nepieciešamības stāvoklī.”⁵⁷ Autore secina, ka nav atzīstams, ka persona ir rīkojusies galējās nepieciešamības stāvoklī, ja ir pastāvējusi iespēja novērst draudošo kaitējumu ar tādiem līdzekļiem, kas nerada jaunu kaitējumu.

”Savukārt noteikt vai radītais kaitējums ir bijis mazāks nekā novērsta, var, novērtējot apdraudēto interešu svarīgumu un salīdzinot novērstā kaitējuma bīstamību ar radīto kaitējumu. Tomēr, ja persona ir labticīgi kļūdījusies, novērtējot kaitējumu – novērstā un viņas radītā – samērību, un viņas radītais kaitējums ir smagāks nekā novērsta, viņu nevar saukt pie atbildības par tīša kaitējuma radīšanu, bet vienīgi par nodarījumu aiz neuzmanības (*noziedzīga pašpaļāvība* vai *noziedzīga nevērība*). Ja persona šajā situācijā nav paredzējusi tik smaga kaitējuma iespēju, kāds faktiski ir radīts, un ja viņai to nevajadzēja paredzēt, un viņa arī nevarēja to paredzēt, tad šī persona nav vainojama smagākā kaitējuma radīšanā, kaut gan šo rīcību nevar atzīt par izdarītu galējās nepieciešamības stāvoklī.”⁵⁸

Tā, piemēram, ar Aizkraukles rajona tiesas spriedumu Lietā Nr. 107018013⁵⁹, tiesa nosprieda, ka Pļaviņu novada domes administratīvās komisijas lēmums nav atceļams. Par pamatu šādam spriedumam bija tiesas secinājums, ka sūdzības iesniedzēja rīcība nav vērtējama kā izdarīta galējās nepieciešamības stāvoklī, jo, pirmkārt, sūdzības iesniedzējs, sniedzot paskaidrojumus, norādīja, ka ”barjeru uz ceļa novietojis un aizsprostojis servitūta ceļu ar mērķi veikt saimniecības ēku nostiprināšanu un ceļa remontu”, kā arī rakstveida paskaidrojumā viņš norādīja, ka ”barjeras izvietojis ar mērķi pasargāt cilvēkus un viņu transportlīdzekļus, jo mājas pagalmā notiekot remontdarbi - tiek aizbērta uz ceļa izveidojusies bedre, drenāžas sistēmas izbūve, ceļam noņemts 30 cm slānis un tiekot bērtas šķembas, grants, pēc tam segums tiekot noblietēts”. Otrkārt, izskatot lietu, secināms, ka sūdzības iesniedzēja īpašumā esošais servitūta ceļš tika sabojāts jau tajā laikā, kad notika meža izstrādes darbi, kas savukārt notika ilgu laiku pirms vispār tika uzstādīta barjera. Tātad apdraudējumi, uz kuriem sūdzībā norādīja tās iesniedzējs, pastāv jau ilgu laiku, un sekas, šo apdraudējumu rezultātā, ir iestājušās jau krietni

---

⁵⁶ Niedre A., 2001. 85.lpp.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid. 86. lpp.

⁵⁹ Aizkraukles rajona tiesas spriedums 14.11.2013. spriedums lietā Nr. 107018013

ātrāk. No tā secināms, ka persona nav rīkojusies galējās nepieciešamības stāvoklī, jo mērķis un veikto darbību nodoms neatbilst Krimināllikuma 32. panta galējās nepieciešamības definīcijai, kā arī uz konkrēto brīdi kaitējums, proti, sūdzības iesniedzēja privātīpašumā esošais servitūta ceļš tika sabojāts jau krietni agrāk un līdz ar to nav cēloniskā sakara starp kaitējumu un personas veiktajām darbībām.

Tiesību institūts galējā nepieciešamība, ir aizsargāts ar Satversmē noteiktajām tiesībām. Latvijas Republikas Satversmes VIII nodaļa ietver cilvēka pamattiesības un tā 92. pants ir izteikts šādā redakcijā – ”Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.”⁶⁰

Satversmes 92. pants ietver daudz būtisku regulējumu, kas attiecas uz taisnīgas tiesas un vispār taisnīguma un tiesiskuma kā tāda tiesību institūtu. ”Pants sastāv no četriem teikumiem, katrs no tiem ietver patstāvīgu plašu tiesību loku – tiesības uz taisnīgu tiesu, nevainīguma prezumpcijas principu, tiesības uz atlīdzinājumu un tiesības uz advokāta palīdzību.”⁶¹

Sīkāk būtu jāapskata tieši nevainīguma prezumpcijas princips kopsakarā ar galējās nepieciešamības tiesību institūtu. ”Nevainīguma prezumpcijai jāpierāda ir personas vaina pārkāpuma izdarīšanā, nevis vainīgums. Ja persona tiek atzīta par vainīgu pārkāpuma izdarīšanā, lai gan lietā nav pierādījumu, kas pierādītu vainu, tiek pārkāpta nevainīguma prezumpcija.”⁶² Krimināllikuma 1. panta otrajā daļā un Kriminālprocesa 19. pantā nevainīguma prezumpcija nostiprināta kā krimināltiesību un kriminālprocesa pamatprincips.”⁶³ Autore uzskata, ka nevainīguma prezumpcija ir saistīta ar galējās nepieciešamības regulējumu, jo, lai arī ārēji personas veiktās darbības ir kvalificējam kā prettiesiskas tomēr, veicot dziļāku situācijas analīzi, var secināt, ka persona ir rīkojusies galējās nepieciešamības stāvoklī un līdz ar to nav saucama pie kriminālatbildības. Šis tiesību institūts sasaucas ar nevainīguma prezumpciju, jo šādā situācijā, veicot dziļāku izpēti, ir secināms, ka nav konstatējuma personas vaina tādā ziņā, ka persona bija spiesta rīkoties prettiesiski (aizskart ar likumu aizsargātas intereses), lai novērstu lielāku kaitējumu. Tātad persona bija spiesta rīkoties, nodarot mazāku kaitējumu, lai novērstu lielāka kaitējuma iestāšanos.

---

⁶⁰ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [20.04.2019. red.]

⁶¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 120.lpp.

⁶² Ibid. 144.lpp.

⁶³ Ibid.

3.2 Galējās nepieciešamības briesmu avoti

”Briesmas, kas rada galējās nepieciešamības stāvokli, izraisa dažādi avoti, kuri apdraud personas, sabiedrības vai valsts intereses.”⁶⁴ ”Galējās nepieciešamības stāvokli vienlaikus var radīt vairāki briesmu avoti.”⁶⁵ ”Galējo nepieciešamību var radīt ne tikai paša indivīda, bet arī citu personu, valsts un sabiedrisko vai organizāciju interešu apdraudējums.”⁶⁶

No tā var secināt, ka briesmu avoti var būt diezgan atšķirīgi un pat pastāvēt vairāki vienlaicīgi, kas var paaugstināt bīstamības pakāpi un apdraudēt plašāku aizsargāto interešu loku. Turklāt būtiski ir apzināties vai briesmas patiešām ir reālas, nevis tikai šķietamas, proti, vai ir pamats uzskatīt, ka konkrētās intereses ir pamats aizsargāt no kādiem ārējiem apstākļiem, un vai šie apstākļi var nodarīt tādu kaitējumu, kas pieprasa no personas rīkoties galējās nepieciešamības ietvaros. Tiesiskās sekas tam, ja persona neizvērtēs savas darbības nepieciešamību un radīs trešajai personai kaitējumu, kas netiek prezumēts kā galējās nepieciešamības stāvoklis, ir tādas, ka šī persona būs saucama pie kriminālatbildības saistībā ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

Juridiskajā literatūrā ir uzskaitīti vairāki ”briesmu avoti, kas rada un var radīt galējo nepieciešamību:

- dabas stihijas (vētras, zemestrīces, ugunsgrēki, plūdi, ekstremāla gaisa temperatūra utt.);
- avārijas un katastrofas transportā vai ražošanas jomā;
- dzīvnieku uzbrukumi (savvaļas vai mājas dzīvnieku agresīva uzvedība);
- nelaimes gadījumi ar cilvēkiem, saslimšanas, dzemdības;
- personas uzvedība:
  - likumīga rīcība (nodarījums, par kuru nav noteikta atbildība);
  - prettiesiska rīcība:
    - noziedzīgs nodarījums;
    - administratīvais pārkāpums.”⁶⁷

”Briesmu avots var būt citas personas darbība, kuru novēršot vai izvairoties no tās sekām, tiek nodarīts kaitējums kādai trešajai personai.”⁶⁸ Autore uzskata, ka būtu arī svarīgi pieminēt, ka ne tikai personas darbība var būt par briesmu avotu, bet par briesmu avotu arī var būt dzīvnieku uzbrukumi vai kādi citi nenovēršami apstākļi, piemēram, bads. Līdz ar to, pēc

⁶⁴ Judins A., 2006. 146.lpp.

⁶⁵ Krastiņš U., Liholaja V., 2015, 163.lpp.

⁶⁶ Judins A., 2006. 146.lpp.

⁶⁷ Judins A., 2006. 151.lpp.

⁶⁸ Krastiņš U., Liholaja V., 2015, 163.lpp.

autores domām, nav pamatots A. Judina izteiktais secinājums, ka "galējo nepieciešamību var radīt tāds pats avots, kas rada tiesības uz nepieciešamo aizstāvēšanos, proti, nelikumīgs uzbrukums, kurš apdraud ar Krimināllikumu aizsargātās intereses."⁶⁹

"Tiesības uz galējo nepieciešamību rada gan likumpārkāpēja tiešā fiziskā darbība pret aizsargājamo interesi, gan arī citas personas psihiskā ietekmēšana, piemēram, pieprasījums izdarīt prettiesisku darbību, to saistot ar izrēķināšanās draudiem, ja pieprasītais netiks izpildīts. Psihiskā ietekmēšana kā galējās nepieciešamības avots faktiski izpaužas personas piespiešanā pārkāpt likumu, draudot ar lielākā kaitējuma nodarīšanu atteikšanās gadījumā."⁷⁰

Autore piekrīt tam, ka galējās nepieciešamības stāvokļa jēdziens aptver arī tādu gadījumu, kad persona tiek psihiski ietekmēta un tas var būt kā pamats, lai atbrīvotu no kriminālatbildības. Tādā gadījumā pie kriminālatbildības būtu saucama persona, kas veikusi šo psihisko ietekmēšanu, turklāt Krimināllikuma 48. panta pirmajā daļā ir uzskaitīti atbildību pastiprinošie apstākļi, kas būtu piemērojami šādā situācijā. Savukārt, tā paša panta pirmās daļas 15. un 16. punktā ir norādīts, ka par atbildības pastiprinošo apstākli ir "noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu". Autore no tā secina, ka ne tikai persona ir saucama pie atbildības, bet arī psihiskā ietekmēšana (psiholoģiska vardarbība) ir kā atbildības pastiprinošais apstāklis.

"Darbība, kas rada apdraudējumu ar likumu aizsargātām interesēm, var būt un var arī nebūt prettiesiska."⁷¹ No tā var secināt, ka pamatoti tiek pieskaitīti pie briesmu avotiem "cilvēka organisma fizioloģiskie procesi kā slimība, bads, slāpes u.tml."⁷² No tā izriet, ka par briesmu avotu var arī būt tāds apstāklis, kas nav prettiesisks, bet, kas rada situāciju, kurā personai ir jārada kaitējums, lai novērstu lielāku draudošo kaitējumu.

"Galējās nepieciešamības gadījumā briesmas ir pastāvošas tāpat kā nepieciešamās aizstāvēšanās gadījumā. Galējās nepieciešamības situācijas konstatēšanā ir svarīgi noteikt briesmu sākuma un beigu momentu. Briesmu sākums ir saistāms ar brīdi, kad rodas reāli draudi radīt kaitējumu ar likumu aizsargātām interesēm. Briesmu beigu moments ir bīstamā apdraudējuma izbeigšanās brīdis. Tas nozīmē, ka briesmas, kas ir beigušās, gan tās, kas nākotnē paredzamas, nerada galējās nepieciešamības stāvokli."⁷³

---

⁶⁹ Judins A., 2006. 146.lpp.

⁷⁰ Ibid. 146.-147.lpp.

⁷¹ Krastiņš U., Liholaja V., 2015, 163.lpp.

⁷² Ibid.

⁷³ U. Krastiņš, Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 163. lpp.

3.3 Galējās nepieciešamības subjekts

”Mūsdienu krimināltiesību doktrīnās un normatīvajos aktos ir nostiprināts, ka ikvienai personai, kura apzinās apdraudējuma esamību, ir tiesības aktīvi aizsargāt svarīgu interesi, nodarot kaitējumu citām mazāk svarīgām vērtībām.”⁷⁴ Pēc autores domām, lai varētu noteikt vai ir pārkāptas galējās nepieciešamības robežas, ir jākonstatē gan tas, ka persona apzinās draudošo briesmu esamību, kas var nodarīt kaitējumu ar likumu aizsargātām interesēm, gan tās attieksmi pret to kaitējumu, kura tā ir izdarījusi, lai glābtu vērtīgāko.

”Ikviens cilvēks, kurš apzinās savu darbību un var to vadīt, neatkarīgi no vecuma, pilsonības, profesijas, amata u.c. raksturpazīmēm var atrasties galējās nepieciešamības stāvoklī. Katram cilvēkam ir tiesības, aizsargājot apdraudēto interesi, nodarīt kaitējumu mazāk svarīgiem labumiem. Dažām personām profesionālā vai dienesta stāvokļa dēļ, nonākot galējās nepieciešamības stāvoklī, ir pienākums aizstāvēt svarīgas intereses, nodarot kaitējumu mazāk svarīgām likumīgām vērtībām.”⁷⁵

Kopumā autore secina, ka par galējās nepieciešamības subjektu var būt jebkura persona, kas apzinās savu darbību un draudošās briesmas. Tomēr ir arī tādas personas, kurām ir pienākums rīkoties galējās nepieciešamības stāvoklī, jo to uzliek profesionālais vai dienesta stāvoklis.

3.4 Galējās nepieciešamības tiesīguma nosacījumi

Paredzot galējo nepieciešamību kā vienu no apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, likumdevējs tās esamību saista ar dažādiem nosacījumiem. Tos var iedalīt divās grupās:

- tiesīguma nosacījumi, kas raksturo draudošās briesmas;
- tiesīguma nosacījumi, kas raksturo aizsardzību, proti, personas rīcību galējās nepieciešamības stāvoklī.⁷⁶

Pirmā nosacījumu grupa nosaka stāvokli, kad cilvēkam rodas tiesības veikt pasākumus, kas vērsti uz svarīgu interešu aizsardzību. Tiesīguma nosacījumi, kas raksturo draudošās briesmas, ir šādi:

- briesmu avots apdraud svarīgas intereses;
- briesmas ir reālas;
- briesmas ir tiešas;

---

⁷⁴ Judins A., 2006. 154. lpp.

⁷⁵ Ibid. 155. lpp.

⁷⁶ Judins A., 2006. 155. lpp.

- briesmas nevar novērst, nenodarot kaitējumu citām interesēm.⁷⁷

Otrā nosacījumu grupa raksturo personas aizsardzību. Par šādiem tiesīguma nosacījumiem atzīstami:

- aizsardzības savlaicīgums;
- kaitējums netiek nodarīts uzbrucējam un aizturamajai personai;
- nodarītais kaitējums ir mazāks par novērsto.⁷⁸

Autore secina, ka pie otrās grupas nosacījumiem, kas raksturo personas aizsardzību ir minēti tādi faktori, kas nošķir galējo nepieciešamību no nepieciešamās aizstāvēšanās institūta, piemēram, tas, ka galējās nepieciešamības gadījumā kaitējums netiek nodarīts uzbrucējam, bet nepieciešamās aizstāvēšanās gadījumā kaitējums ir vērsts pret pašu uzbrucēju. Šo abu tiesību institūtu nošķiršanas kritēriji tiks apskatīti un analizēti darba ceturtajā nodaļā.

”Ja galējās nepieciešamības tiesiskuma robežas ir pārkāptas, persona par radīto kaitējumu atbild uz vispārējiem pamatiem, jo Krimināllikumā nav normas, kurā paredzēta personas atbildība par galējās nepieciešamības robežas pārkāpšanu.”⁷⁹

”Tomēr, ja noziedzīgs nodarījums izdarīts, pārkāpjot galējās nepieciešamības nosacījumus, tad saskaņā ar Krimināllikuma 47. panta pirmās daļas 6. punktu tas atzīstams par atbildību mīkstinošu apstākli un ņemams vērā, nosakot vainīgajam sodu.”⁸⁰

”Tiesīguma nosacījumu daudzumam jābūt minimālam. Persona, kura, aizstāvot svarīgas sabiedriskās attiecības, rīkojas nolūkā sasniegt sociāli derīgu mērķi, bieži atrodas stresa stāvoklī un tādēļ nav spējīga, analizējot situāciju, ievērot dažkārt visus daudzus faktorus, kas raksturo noteiktu stāvokli.”⁸¹

“Ja tiek konstatēts, ka draudošo kaitējumu var novērst ar citiem līdzekļiem, proti, neradot citu kaitējumu kādām ar likumu aizsargātām interesēm, tad nav pamata atzīt, ka persona ir atradusies galējās nepieciešamības stāvoklī.”⁸²

4. GALĒJĀS NEPIECIEŠAMĪBAS UN NEPIECIEŠAMĀS AIZSTĀVĒŠANĀS SALĪDZINĀJUMS

Krimināllikuma 32. pants ietver galējās nepieciešamības definīciju – ”Galējā nepieciešamība ir darbība, ko persona izdara, lai novērstu kaitējumu, kas apdraud valsts vai sabiedrības intereses, šīs personas vai citas personas tiesības, kā arī šo vai citu personu, ja

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid. 155. -156.lpp.

⁷⁹ U. Krastiņš, Liholaja V., 2018, 165.lpp.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Judins A. Par kriminālatbildības izslēdzamības apstākļiem. 2000. gada 10. oktobris.

⁸² Niedre A., 2001, 85. lpp.

attiecīgo kaitējumu konkrētos apstākļos nav bijis iespējams novērst ar citiem līdzekļiem un ja radītais kaitējums ir mazāks nekā novērtais. Galējā nepieciešamība izslēdz kriminālatbildību.”

Savukārt nepieciešamās aizstāvēšanās definīcija ir minēta tā paša likuma 29. panta pirmajā daļā - ”Nepieciešamā aizstāvēšanās ir darbība, kas izdarīta, aizsargājot valsts vai sabiedrības intereses, savas vai citas personas tiesības, kā arī personu pret uzbrukumu vai uzbrukuma draudiem tādā veidā, ka uzbrucējam tiek radīts kaitējums. Kriminālatbildība par šo darbību iestājas, ja pārkāptas nepieciešamās aizstāvēšanās robežas.”

Pētot jēdzienus ”galējā nepieciešamība” un ”nepieciešamā aizstāvēšanās”, var secināt, ka būtība nav nemaz tik atšķirīga un starp šiem jēdzieniem ir pat saskatāma līdzība. Līdzība ir saprotama un saskatāma, jo šīs normas pieder vienam krimināltiesību institūtam. Krimināltiesību teorijā ir pat izteikts viedoklis, ka nepieciešamā aizstāvēšanās būtībā ir galējās nepieciešamības īpašs paveids.⁸³

Lai arī šīs normas ir līdzīgas, tās tomēr nevar uzskatīt par vienādām un atkarīgām vienu no otras, tāpēc likumdevējs tās ir nodalījis un katru ietvēris atsevišķā Krimināllikuma trešās nodaļas pantā un tieši tāpēc ir nepieciešama dziļāka izpēte.

Nepieciešamās aizstāvēšanās gadījumā par briesmu avotu var būt tikai prettiesisks uzbrukums vai uzbrukuma draudi. Tātad nepieciešamās aizstāvēšanās iemesls ir cilvēka agresīva rīcība.⁸⁴ Turpretim galējās nepieciešamības gadījumā ir plašāks briesmu avotu loks, jo galējās nepieciešamības gadījumā tas var būt gan citas personas rīcība (tiesiska vai prettiesiska), gan dzīvnieku uzbrukums, gan dažādas dabas stihijas u.tml. Arī nodarītā kaitējuma ziņā ir saskatāmas atšķirības, jo nepieciešamās aizstāvēšanās gadījumā kaitējums var tikt nodarīts tikai uzbrucējam, bet otrā gadījumā - ikvienai personai (izņemot pašu uzbrucēju). Respektīvi, galējās nepieciešamības gadījumā tiek skartas trešo personu ar likumu aizsargātās tiesības un intereses. Visbeidzot, runājot par pirmskaitējuma situāciju, nepieciešamās aizstāvēšanās apstākļi pieļauj iespēju saglabāt interesi trīs veidos, bet galējās nepieciešamības pati būtība ir tā, ka nav iespējams nosargāt konkrēto interesi, nenodarot kaitējumu citai personai. Autore pēc šī salīdzinājuma secina, ka kritērijs, kurš ir pamatā vajadzībai pēc šo abu tiesību jēdzienu nošķiršanas, ir tieši pirmskaitējuma situācija.

Savukārt, pēc autores domām, kaitējuma apmērs un tiesīguma nosacījumu pārkāpšanas sekas ir līdzīgas abiem tiesību institūtiem.

Kaitējuma apmēra salīdzinājums:

---

⁸³ Judins A., 2006. 181. lpp.

⁸⁴ Ibid. 182. lpp.

- **Nepieciešamā aizstāvēšanās** – nodarītais kaitējums salīdzinājumā ar novērsto ļaunumu var būt arī lielāks, tomēr jābūt samērīgi, bet nedrīkst pārkāpt nepieciešamās aizstāvēšanās robežas.
- **Galējā nepieciešamība** – nodarītais kaitējums ir mazāks, nekā novērstais.⁸⁵

Tiesīguma nosacījumu pārkāpšanas seku salīdzinājums:

- **Nepieciešamā aizstāvēšanās** – tiek mīkstināta atbildība par izdarīto. Slepkavība un miesas bojājums, kas nodarīti, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās robežas, kvalificējami atbilstoši Krimināllikuma sevišķās daļas pantiem.
- **Galējā nepieciešamība** – tiek mīkstināta atbildība par izdarīto.⁸⁶

Visbeidzot, galējā nepieciešamība var tikt konstatēta vienīgi tad, ja persona atrodas bezizejas situācijā, proti – nenodarot kaitējumu konkrētām interesēm, nav iespējams saglabāt apdraudēto labumu. Nepieciešamās aizstāvēšanās stāvokļa esamību neietekmē personas spēja izvairīties no kaitējuma nodarīšanas vai iespēja vērsties pēc palīdzības.⁸⁷

Pētot dziļāk šo jēdzienu būtību, autore nāk pie secinājuma, ka šiem jēdzieniem ir būtiskas atšķirības šādos salīdzinājuma kritērijos:

- 1) briesmu avoti;
- 2) kaitējums;
- 3) pirmskaitējuma situācija.

Autore kopumā secina, ka būtiskākā atšķirība starp abiem jēdzieniem ir pirmskaitējuma situācijas kritērijs, kā arī nozīmīgi ir tas, ka nepieciešamās aizstāvēšanās gadījumā kaitējums tiek radīts pašam briesmu avotam, proti, tam, kurš sākotnēji ir izraisījis apdraudējumu. Savukārt, runājot par galējo nepieciešamību, apdraudējums ir vērst pret trešās personas, valsts vai citām interesēm.

5. GALĒJĀ NEPIECIEŠAMĪBA KĀ APSTĀKLIS, KAS IZSLĒDZ KRIMINĀLATBILDĪBU ĀRVALSTU KRIMINĀLTIESĪBĀS

5.1 Tiesiskais regulējums pārējās Baltijas valstīs

---

⁸⁵ Judins A., 2006. 183. lpp.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid. 184. lpp.

5.1.1 Igaunijas Republika

Igaunijas Republikas parlaments Soda kodeksu⁸⁸ pieņēma 2001. gada 6. jūnijā, un tas stājās spēkā no 2002. gada 1. septembra. Igaunijas Republikas Soda kodeksā (turpmāk – Igaunijas SK) apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību ir uzskaitīti otrās nodaļas otrajā apakšnodaļā, un tā ir nosaukta – ”Prettiesiskuma izslēgšana”.

Otrās nodaļas 2. apakšnodaļā ir uzskaitīti trīs apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību:

- nepieciešamā aizstāvēšanās (Igaunijas SK 28. pants);
- galējā nepieciešamība (Igaunijas SK 29. pants);
- pienākumu kolīzija (Igaunijas SK 30. pants).

Salīdzinot ar parējām Baltijas valstīm, Igaunijas SK ir uzskaitīti tikai trīs gadījumi, kuros ir pamats nesaukt personu pie kriminālatbildības, jo ir bijis īpašs apstāklis, kas izslēdz kriminālatbildību. Gan nepieciešamās aizstāvēšanās, gan galējās nepieciešamības apstākļi ir pārējo valstu regulējumos, bet izņēmums ir Igaunijas SK 30. pantā ietvertais tiesību jēdziens – pienākuma kolīzija.

Autore arī secina, ka Igaunijas SK, tāpat kā Latvijā spēkā esošajā Krimināllikumā, ir atsevišķs pants (Igaunijas SK 27. pants), kurš ir ar vispārēju raksturu un nosaka visiem turpmākajos pantos minētajiem apstākļiem būtību un pamatu, proti, ka tikai šajos pantos minētajos gadījumos personas darbība vai bezdarbība nav uzskatāma par prettiesisku.

Igaunijas SK 27. panta būtība ir šāda – ”Par prettiesisku atzīstams nodarījums, kurš atbilst likumā paredzētajam vainojuma nodarījuma sastāvam un kura prettiesiskumu neizslēdz šis Kodekss, cits likums, starptautiska konvencija vai starptautiskas paražas.”⁸⁹

Savukārt Igaunijas SK 29. pants ir izteikts šādā redakcijā - ”Par prettiesisku nav atzīstams nodarījums, kuru izdarījusi persona nolūkā novērst tiešas vai tieši draudošas briesmas viņas juridiskajiem labumiem vai citu personu juridiskajiem labumiem, ja viņas izvēlētais līdzeklis bija nepieciešams briesmu novēršanai, un aizsargājamā interese ir acīmredzami nozīmīgāka kā interese, kurai tiek nodarīts kaitējums. Salīdzinot intereses, īpaši tiek ņemta vērā juridisko labumu nozīmība, tiem draudošo briesmu apmērs, kā arī nodarījuma bīstamība.”⁹⁰

Kopumā vērtējot Igaunijas SK un Krimināllikumu, var secināt, ka Krimināllikumā nav konkrēti ietverts regulējums par briesmu novēršanu tieši saistībā ar juridiskiem labumiem,

⁸⁸ Penal Code of Estonia. Passed 06.06.2001. RT I 2001, 61, 364 Entry into force 01.09.2002 [Igaunijas Soda kodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/521082014001/consolide/current> [aplūkots 17.05.2019.]

⁸⁹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 361.lpp.

⁹⁰ U. Krastiņš, V. Liholaja., 2004, 361.-362.lpp.

tomēr, pēc autores domām, ar šādu tiesību institūtu varētu papildināt Krimināllikuma tiesību normu, kas izslēdz kriminālatbildību, ja ir konstatējams galējās nepieciešamības apstākļi.

5.1.2 Lietuvas Republika

Lietuvas Republikā 2003. gada 1. janvārī stājās spēkā Lietuvas Republikas kriminālkodekss⁹¹ (turpmāk – Lietuvas KK). Lietuvas KK V nodaļā – ”Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību” – ir izklāstīti no 28. līdz 35. pantam tie gadījumi, kad par izdarīto noziedzīgu nodarījumu persona netiek saukta pie kriminālatbildības.

Lietuvas KK pie apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, pieskaitīti:

- nepieciešamā aizstāvēšanās (Lietuvas KK 28. pants);
- noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas aizturēšana (Lietuvas KK 29. pants);
- profesionālo pienākumu izpildīšana (Lietuvas KK 30. pants);
- galējā nepieciešamība (Lietuvas KK 31. pants);
- tiesībaizsardzības institūcijas uzdevuma izpildīšana (Lietuvas KK 32. pants);
- pavēles izpildīšana (Lietuvas KK 33. pants);
- attaisnots profesionālais vai saimnieciskais risks (Lietuvas KK 34. pants);
- zinātniskais eksperiments (Lietuvas KK 35. pants).⁹²

Lietuvas KK galējās nepieciešamības institūts formulēts tāpat kā Krimināllikuma 32. panta pirmajā daļā. Taču Lietuvas KK 31. pantā ietverti vēl daži nosacījumi saistībā ar galējo nepieciešamību.⁹³ Respektīvi, Lietuvas KK galējās nepieciešamības jēdziens un raksturojums ir plašāks par Krimināllikumā esošo, jo ir papildināts ar vēl divām daļām pantā. LK 31.panta otrā daļa nosaka, ka ”persona, kura ar savām darbībām izraisījusi bīstamo situāciju, drīkst balstīties uz galējās nepieciešamības nosacījumiem tikai tādā gadījumā, ja bīstamā situācija bija izveidojusies aiz neuzmanības.”⁹⁴ Savukārt panta trešās daļas būtība ir – ”personai nav pamata attaisnoties par savu pienākumu neizpildīšanu ar galējās nepieciešamības robežām, ja sakarā ar profesiju, ieņemamo amatu vai citu iemeslu dēļ viņai bijis pienākums rīkoties ekstremālos apstākļos.”⁹⁵

---

⁹¹ Republic of Lithuania. Law on the approval and entry into force of the criminal code. 26 September 2000. No VIII-1968 (As last amended on 23 April 2015 – No XII-1649) [Lietuvas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=q8i88110w&documentId=a84fa232877611e5bca4ce385a9b7048&category=TAD> [aplūkots 09.05.2019.]

⁹² U. Krastiņš, V. Liholaja., 43.lpp.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ U. Krastiņš, V. Liholaja., 2004, 46.-47.lpp.

⁹⁵ Ibid. 47.lpp.

Galējās nepieciešamības (*Būtinasis reikalingumas*) jēdziens Lietuvas KK kopumā atbilst definīcijai, kas ietverta Krimināllikuma 32. pantā.⁹⁶

Autore secina, ka, salīdzinot ar pārējās Baltijas valstīs esošo regulējumu, Lietuvas KK ir ietverti visvairāk apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, proti, Lietuvas KK tie ir astoņi apstākļi, Krimināllikums paredz sešus gadījumus, bet Igaunijas Sodu kodekss vēl mazāk – tikai trīs. Turklāt, Lietuvas KK piektajā nodaļā nav iekļauta vispārēja rakstura norma, kas raksturotu un uzskaitītu kopumā visus apstākļus, kas izslēdz kriminālatbildību. Savukārt Krimināllikumā gan ir veļtīts atsevišķs pants, kurā ir uzskaitīti tie apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību un tiek īsi raksturots attiecīgais tiesību institūts.

Visbeidzot, pēc autores domām, likumdevējam vajadzētu papildināt Krimināllikuma 32. pantu ar nosacījumu, kāds ir ietverts Lietuvas KK 31. panta otrajā daļā. Ja esošā tiesību norma tiktu papildināta ar nosacījumu, ka uz galējo nepieciešamību var atsaukties tikai tādā gadījumā, ja bīstamā situācija bija izveidojusies aiz neuzmanības, t. i., aiz noziedzīgas pašpaļāvības vai noziedzīgas nevērības, kas sīkāk ir raksturots Krimināllikuma 10. pantā, tad tiktu izslēgti tādi gadījumi, kad persona bīstamu situāciju ir izraisījusi ar nodomu jeb tīši.

5.2 Tiesiskais regulējums citu valstu krimināltiesībās

5.2.1 Vācijas Federatīvā Republika

Vācijas Federatīvās Republikas Kriminālkodekss (*Strafgesetzbuch*)⁹⁷ (turpmāk - Vācijas KK) pieņemts 1871. gadā; jaunā redakcija tika izsludināta 1998. gada 13. novembrī. Vācijas KK vispārīgajā daļā tiek definēti trīs apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, proti:

- Nepieciešamā aizstāvēšanās (Vācijas KK 32. paragrāfs);
- Tiesiskā galējā nepieciešamība (Vācijas KK 34. paragrāfs);
- Atvainojošā galējā nepieciešamība (Vācijas KK 35. paragrāfs).⁹⁸

Saskaņā ar Vācijas KK sevišķajā daļā ietvertām normām un tiesu praksi par apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, var tikt atzīti arī:

- cietušā piekrišana;

⁹⁶ Judins A., 2006, 290.lpp.

⁹⁷ German Criminal Code. In the version promulgated on 13 November 1998, Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 3322 last amended by law of 29 June 2009, Federal Law Gazette I p. 1658. Translation provided by the Federal Ministry of Justice and reproduced with kind permission [Vācijas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [aplūkots 03.05.2019.]

⁹⁸ Judins A., 2006. 304.-305.lpp.

- prezumētā piekrišana.⁹⁹

Vācijā nodarījuma attiecināšana uz noziedzīga nodarījuma sastāvu ir atkarīga no tā, vai tas noteiktā situācijā ir uzskatāms par prettiesisku. Ja vainīgās personas rīcība ir attaisnojama, prettiesiskums netiek konstatēts.¹⁰⁰ Vācijas KK izšķir divus galējās nepieciešamības veidus – tiesisko galējo nepieciešamību (*rechtfertigender Notstand*) un atvainojošo galējo nepieciešamību (*entshuldigender Notstand*).¹⁰¹

Tiesiskās galējās nepieciešamības stāvoklī rīkojas cilvēks, kurš izdara noziegumam līdzīgu darbību, lai novērstu briesmas, kas apdraud viņa vai citas personas dzīvību, veselību, brīvību, godu, īpašumu vai citu labumu, ja aizsargājamā interese daudz nozīmīgākā, nekā vērtība, kam tiek nodarīts kaitējums (Vācijas KK 34. paragrāfs).¹⁰²

Vācijas KK 35. paragrāfā ir formulēta atvainojošā galējā nepieciešamība, kas nav atzīstama par tiesisko, bet izslēdz personas vainu. Vaina var tikt izslēgta, ja bezizejas situācijā persona, lai novērstu briesmas, kas apdraud viņas vai tuvinieku dzīvību, veselību vai brīvību, nodara kaitējumu citām interesēm.¹⁰³

Atšķirībā no galējās nepieciešamības, kas izslēdz prettiesiskumu (*rechtfertigender Notstand*), atvainojošās galējās nepieciešamības konstatāciju neietekmē nodarītā kaitējuma apmērs.¹⁰⁴

Vācijas KK 35. paragrāfs ir izteikts šādi:

1. Tas, kurš sakarā ar esošām, citādi nenovēršamām briesmām dzīvībai, veselībai vai brīvībai izdara prettiesisku nodarījumu, lai novērstu briesmas sev, radniekam vai citam viņam tuvai personai, rīkojas nevainīgi. Par galējo nepieciešamību netiek atzīts, ja no personas, kas izdarījusi nodarījumu, spriežot pēc apstākļiem, varēja prasīt nepieļaut šīs briesmas, īpaši tāpēc, ka viņa pati izprovocējusi briesmu cēloni vai tāpēc, ka tā atradusies īpašās tiesiskās attiecībās. Tomēr šādā gadījumā sodu var mīkstināt, ja personai, kas izdarījusi nodarījumu, nebija pienākums pakļauties briesmām, ņemot vērā tās īpašās tiesiskās attiecības.
2. Personai sodu var mīkstināt, ja viņa, izdarot nodarījumu, nepareizi sapratusi apstākļus, kas izslēgtu viņas vainu saskaņā ar šā paragrāfa pirmo daļu, taču sodīt viņu var tikai tad, ja tā varējusi izvairīties no šādas kļūdas.¹⁰⁵

⁹⁹ Ibid. 305.lpp.

¹⁰⁰ Krauss D., Pastile K., 2002, 176 lpp.

¹⁰¹ Judins A., 2006. 306-307.lpp.

¹⁰² Ibid. 307.lpp.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 41.-42. lpp.

Vācijas KK 35. paragrāfs satur mazāk nosacījumu galējās nepieciešamības formulējumā; tajā nav norādes uz samērību, šaurāks arī aizsargājamo interešu loks.¹⁰⁶

Autore secina, ka arī Vācijas KK pie paragrāfiem, kuros nosaukti gadījumi, kad pie konkrētiem apstākļiem tiek izslēgta kriminālatbildība, likumdevējs nav paredzējis atsevišķu tiesību normu, kas nosaka vispārēju raksturojumu, kas būtu saistīts ar visiem šiem apstākļiem. Kā arī Krimināllikumā ir noteikti vairāk gadījumi, kad tiek izslēgta kriminālatbildība. Visbeidzot, arī subjektu loks, kuru intereses tiek aizsargātas Krimināllikumā ir noteikts plašāks nekā Vācijas KK, proti, Vācijas KK aizsargā tikai to personu intereses, kuras tuvas tai personai, kas rīkojas galējās nepieciešamības stāvokļa ietvaros.

5.2.2 Itālijas Republika

Itālijas Republikā 1930. gadā tika pieņemts Itālijas Republikas Kriminālkodekss¹⁰⁷ (turpmāk – Itālijas KK). Itālijas KK tika izstrādāts ņemot par pamatu Napoleona kodeksu (1810. gads) un Viljama kodeksu (1870. gads). Itālijas KK pasaulē ir pazīstams arī kā Rokko kodekss (*Rocco Code*). Likumdevējs gadījumus, kad tiek izslēgta kriminālatbildība par izdarīto noziegumu, ir ietvēris Itālijas KK trešās daļas pirmajā nodaļā, kuru sauc "Pabeigts noziedzīgs nodarījums un tā mēģinājums".

Itālijas likumdevējs nedefinē kriminālatbildību izslēdzošā apstākļa jēdzienu, un neuzsver šā krimināltiesību institūta esamību, tomēr nosaka situācijas, kādās persona, kura izdarījusi kriminālkodeksā paredzētos noziedzīgos nodarījumus, netiek saukta pie kriminālatbildības.¹⁰⁸

G. Lerojs Ceroma, analizēdams kriminālkodeksa normas, atzīmē, ka tajā ir ietverti objektīvie un subjektīvie nosacījumi, kas izslēdz personas kriminālatbildību.¹⁰⁹

Objektīvie nosacījumi ir šādi:

- likumīga piekrišana (Itālijas KK 50. pants);
- subjektīvo tiesību realizācija (Itālijas KK 51. pants);
- tiesiskā pienākuma izpilde (Itālijas KK 51. pants);
- likumīga aizstāvēšana (Itālijas KK 52. pants);
- tiesiska ieroču pielietošana (Itālijas KK 53. pants);
- nepieciešamība (Itālijas KK 54. pants).¹¹⁰

¹⁰⁶ Ibid. 41. lpp.

¹⁰⁷ Codice Penale Italiano [Itālijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <http://www.ipsoa.it/codici/cp#>. [aplūkots 17.05.2019.]

¹⁰⁸ Judins A., 2006. 266.lpp.

¹⁰⁹ Judins A., 2006. 267.lpp.

¹¹⁰ Judins A., 2006. 267.lpp.

Subjektīvie nosacījumi, kas izslēdz kriminālatbildību, norāda uz personas nespēju kontrolēt savu rīcību vai noziedzīga nodarījuma subjektīvo elementu neesamību.¹¹¹

Saskaņā ar Itālijas KK 55. pantu persona, kura nodarījusi pārmērīgu kaitējumu, aiz neuzmanības pārkāpdama kriminālatbildību izslēdzošo apstākļu (Itālijas KK 51. – 54. pants) robežas, saucama pie kriminālatbildības pēc Itālijas KK pantiem, kas paredz atbildību par noziegumiem, kas izdarīti aiz neuzmanības.¹¹²

Itālijas KK 54. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka nav sodāma persona, kas ir izdarījusi prettiesisku darbību, ja tā ir piespiesta rīkoties tādā viedā, lai glābtu sevi vai citu personu no nopietniem briesmu draudiem, kas varēja nodarīt kaitējumu.

Otrā daļa nosaka, ka šie noteikumi neattiecas uz tādu personu, kura, pildot ar likumu uzliktus pienākumus, ir pakļāvusi sevi riskam. Savukārt tā paša panta trešajā daļā ir minēts, ka šī panta pirmās daļas noteikumus piemēro pat tajos gadījumos, kad nepieciešamības stāvokli nosaka citu personu draudi, kuru ietekmē indivīds ir rīkojies. No tā secinot, ka pie kriminālatbildības ir saucama, nevis persona, kura draudu ietekmē ir veikusi prettiesiskās darbības un tādā veidā pārkāpusi tiesību normas, bet gan tā, kura ir draudējusi jeb piespiedusi rīkoties prettiesiski.

Kopumā autore secina, ka salīdzinājumā ar Krimināllikumā ietverto regulējumu, Itālijas KK nosaka, ka galējās nepieciešamības stāvoklis iestājas, ja persona ir spiesta rīkoties citas personas draudu ietekmē. Savukārt likumdevējs Krimināllikumā šādu nosacījumu nav paredzējis, lai iestātos galējās nepieciešamības stāvoklis.

---

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid. 268.lpp.

5.2.3 Francijas Republika

Francijas Republikā 1994. gada 1. martā ir stājies spēkā Francijas Republikas Kriminālkodekss¹¹³ (turpmāk – Francijas KK). Francijas KK nav speciālas nodaļas, kura būtu veltīta kriminālatbildību izslēdzošajiem apstākļiem.¹¹⁴

Francijas KK I grāmatas II sadaļas 2. nodaļā uzskaitīti apstākļi, pastāvot kuriem, kriminālatbildība neiestājas vai tā jāmīkstina. Šajā nodaļā ir definēti arī tādi apstākļi, kurus Latvijas krimināltiesības atzīst par atbildību izslēdzošajiem.¹¹⁵

No apstākļiem, kas uzskaitīti kriminālkodeksā, par kriminālatbildību izslēdzošajiem faktoriem var tikt atzīti:

- likuma vai reglamenta prasību izpilde (Francijas KK 122-4. panta pirmā daļa);
- likumīgā aizstāvēšanās (Francijas KK 122-5. pants);
- nepieciešamība (Francijas KK 122-7. pants).¹¹⁶

Nepieciešamība kā kriminālatbildību izslēdzošais apstākļis Francijas kriminālajā likumdošanā parādījās, stājoties spēkā jaunajam kriminālkodeksam.¹¹⁷

Saskaņā ar Francijas KK 122-7. pantu pie kriminālatbildības netiek saukta persona, kura izdarījusi ar kriminālkodeksu aizliegto darbību, kas bija nepieciešama, lai novērstu briesmas, kuras nodarīja vai varēja tūlīt radīt kaitējumu citām interesēm. Turklāt Francijas KK paredz, ka nepieciešamības stāvoklis var būt konstatēts, ja nav pieļauta acīmredzama neatbilstība starp pielietotajiem līdzekļiem un draudošajām briesmām.¹¹⁸

Francijas tiesu prakse izstrādājusi šādus nepieciešamības tiesīguma nosacījumus:

- briesmu esamība;
- briesmas var radīt fizisku, materiālu vai morālu kaitējumu;
- nav iespējams novērst briesmas, neizdarot darbību, kas aizliegta ar Kriminālkodeksu;
- labums, kam nodarīts kaitējums, ir mazāk vērtīgs, salīdzinot ar to labumu, ko izdevies saglābt;
- persona pat nav radījusi nepieciešamības stāvokli, pirms tam pārkāpjot likumu.¹¹⁹

---

¹¹³ Code pénal de Français [Francijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://droit-finances.commentcamarche.com/download/telecharger-199-code-penal-2019-pdf-en-ligne> [aplūkots 17.05.2019.]

¹¹⁴ Judins A., 2006, 260.lpp.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid. 262.lpp.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid. 262.-263.lpp.

Autore secina, ka šī apstākļa tiesīguma nosacījumu, ka labumam, kam nodarīts kaitējums ir mazāk vērtīgs nekā tam, kurš aizsargāts ir attīstījusi Francijas tiesu prakse, bet tas nav tieši ietverts Francijas KK tiesību normās, bet Latvijā likumdevējs gan to ir ietvēris Krimināllikuma 32. pantā.

5.2.4 Spānijas Karaliste

Spānijas Karalistes Kriminālkodekss¹²⁰ tika pieņemts 1995. gadā (turpmāk – Spānijas KK). Tas ir sadalīts ievaddaļā un vēl trīs atsevišķās daļās.

Spānijas KK nav speciālas nodaļas, kas būtu veltīta kriminālatbildību izslēdzošajiem apstākļiem. Tie ir uzskaitīti Kriminālkodeksa II nodaļā (Pamati atbrīvošanai no kriminālatbildības) kopā ar faktoriem, kas nepieļauj personas saukšanu pie kriminālatbildības.¹²¹

Atbilstīgi Spānijas KK 21. pantam par apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, var atzīt šādus faktorus:

- nepieciešamā aizstāvēšanās;
- nepieciešamība;
- pienākumu izpilde;
- savu tiesību īstenošana.¹²²

Pēc autores domām, no visiem Spānijas KK minētajiem apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, vistuvāk tam regulējumam, kas ir Krimināllikumā ietvertajam tiesību institūtam - galējā nepieciešamība, ir zem tiesību jēdziena "nepieciešamība", jo tā definīcija atbilst Krimināllikuma "galējās nepieciešamības" definīcijai un būtībai.

Pie kriminālatbildības nav saucama, kura nepieciešamības stāvoklī, lai novērstu kaitējumu sev vai citām personām, nodara kaitējumu vai zaudējumu citas personas tiesībām vai pārkāpj saistības, ja tas atbilst trīs nosacījumiem.¹²³

Spānijas KK tiek formulētas trīs obligātās prasības, kas attiecas uz galējo nepieciešamību, proti:

- 1) nodarītais kaitējums nav lielāks par novērsto ļaunumu;
- 2) attiecīgo stāvokli nav izprovocējusi persona, kura nodarījusi kaitējumu;

¹²⁰Criminal Code of the Kingdom of Spain. [Spānijas Karalistes kriminālkodekss] Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/2/Spain/show> [aplūkots 17.05.2019.]

¹²¹ Judins A., 2006. 297.lpp.

¹²² Ibid. 298.lpp.

¹²³ Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 12.lpp.

3) personai, kura atrodas galējās nepieciešamības stāvoklī, nav profesionāla pienākuma pašuzturēties, aizsargājot cita cilvēka intereses.¹²⁴

Kopumā autore secina, ka Krimināllikumā ir plašāks apstākļu uzskaitījums ar gadījumiem, kad personas rīcība ir attaisnojuma jeb kādos gadījumos iestājas apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Savukārt Spānijas KK ir ietverti tikai trīs tādi gadījumi un divi no tiem sakrīt ar Krimināllikumā noteikto, t. i., galējā nepieciešamība un nepieciešamā aizstāvēšanās. Tomēr, neskatoties uz to, ka Spānijas KK ir mazāks šo apstākļu uzskaitījums, tajā tie ir plašāk skaidroti un arī tiek minēti to tiesiskuma nosacījumi. Valentija Liholaja literatūrā ir minējusi, ka "tiesiskuma nosacījumi tiek saprasti tāpat kā mūsu krimināltiesību teorijā un tiesu praksē."¹²⁵ Kopējais abu valstu regulējumos ir tas, ka galējās nepieciešamības apstākļi izpildās tad, ja personas nodarītais kaitējums ir mazāks par to, kas varētu iestāties, ja netiktu veiktas attiecīgās darbības.

5.2.2 Dānijas Karaliste

Dānijas Kriminālkodekss kopš 1933. gada 1. janvāra nosaka kriminālsodāmu nodarījumu loku. Kaut arī Kriminālkodeksā nav nodaļas, kas tieši būtu veltīta apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, šis tiesību institūts nav svešs. Dānijas krimināltiesībām. Līdzīgi dažiem Rietumvalstu kriminālkodeksiem attiecīgie apstākļi ir uzskaitīti kopā ar faktoriem, kas norāda noziedzīga nodarījuma sastāva neesamību.¹²⁶

Dānijas Karalistes Kriminālkodeksa¹²⁷ (turpmāk – Dānijas KK) 3. nodaļas "Apstākļi, kas attiecas uz kriminālatbildību" no 13. līdz 15. paragrāfam ir minēti tie apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību.¹²⁸

Dānijas KK ietvertie kriminālatbildību izslēdzošie apstākļi ir:

- pašaizsardzības stāvoklī izdarītas darbības (Dānijas KK 13. paragrāfs);
- galējā nepieciešamība (Dānijas KK 14. paragrāfs);
- nav sodāmi nodarījumi, kurus izdarījuši bērni, kas nav sasnieguši piecpadsmit gadu vecumu (Dānijas KK 15. paragrāfs).¹²⁹

¹²⁴ Judins A., 2006. 298.-299.lpp.

¹²⁵ Liholaja V., 2002, 12.lpp.

¹²⁶ Judins A., 2006, 250. lpp.

¹²⁷ The Danish Criminal Code [Dānijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=164192#Kap3> [aplūkots 17.05.2019.]

¹²⁸ Krastiņš U. Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija. Beļģija. Dānija. Nīderlande. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008., 23.lpp.

¹²⁹ Ibid. 24.-25.lpp.

Dānijas KK 14. paragrāfs nosaka, ka nodarījums, kas parasti ir sodāms, nav jāsoda, ja tas bija nepieciešams, lai novērstu kaitējuma nodarīšanas draudus personai vai īpašumam, un ja šis noziegums var tikt vērtēts tikai kā nenozīmīgs.¹³⁰

Salīdzinot ar Krimināllikumā ietverto regulējumu, autore secina, ka Dānijas KK dotā definīcija ir šaurāka, kā arī tā aptver šaurāku aizsargājamo objektu loku, jo tas nosaka, ka galējā nepieciešamība iestājas tādā gadījumā, ja draudi ir vērsti tikai pret personu vai pret īpašumu. Savukārt Krimināllikuma regulējums ir plašāks, jo tas aptver arī tādu aizsargājamo objektu kā sabiedrības un pašas valsts intereses.

5.2.6 Krievijas Federācija

Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, uzskaitīti 1996. gadā pieņemtajā Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa¹³¹ (turpmāk – Krievijas KK) 8. nodaļā. Salīdzinot ar 1960. gada Krievijas Federācijas Kriminālkodeksu, šo apstākļu loks ir būtiski paplašināts un strukturāli pārkārtots.¹³²

Saskaņā ar Krievijas KK vispārīgo daļu noziedzīgumu izslēdz:

- nepieciešamā aizstāvēšanās (Krievijas KK 37. pants);
- kaitējuma nodarīšana, aizturot personu, kura ir izdarījusi noziegumu (Krievijas KK 38. pants);
- galējā nepieciešamība (Krievijas KK 39. pants);
- fiziskā vai psihiskā piespiešana (Krievijas KK 40. pants);
- pamatots risks (Krievijas KK 41. pants);
- pavēles vai rīkojuma izpilde (Krievijas KK 42. pants).¹³³

Krievijas KK 39. pantā galējā nepieciešamība ir definēta šādi – ”Nav noziedzīgs nodarījums kaitējuma nodarīšana ar likumu aizsargātām interesēm, galējās nepieciešamības gadījumos, t.i., bīstamības novēršana, kas draud personai un tās interesēm vai citām personām, ar likumu aizsargātām sabiedrības interesēm, ja šī bīstamība nevarēja tikt novērsta ar citiem līdzekļiem un pie tam netika pieļauti galējās nepieciešamības robežu pārkāpumi.

Par galējās nepieciešamības robežu pārkāpšanu tiek atzīta kaitējuma nodarīšana, kas viennozīmīgi neatbilst draudošās bīstamības līmenim, raksturam un apstākļiem, kuros

¹³⁰ Krastiņš U. Liholaja V., 2008., 24.-25.lpp.

¹³¹ Criminal Code of the Russian Federation [Krievijas Federācijas Kriminālkodekss]. Pieejams: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf [aplūkots 23.04.2019.]

¹³² Judins A., 2006. 282.lpp.

¹³³ Ibid. 282.-283.lpp.

bīstamība tika novērsta, kad norādītām interesēm tika nodarīts līdzīgs kaitējums vai lielāks nekā novērsta. Tāds pārkāpums noved pie kriminālatbildības tikai tajos gadījumos, kad bija tīšs kaitējuma nodarījums.”¹³⁴

Krievijas KK 39. pantā likumdevējs izmanto jēdzienu, kas netiek lietots Krimināllikumā – galējās nepieciešamības robežas, kuru ievērošana ir obligāts galējās nepieciešamības nosacījums.¹³⁵ Bīstamībai, kura rada galējo nepieciešamību, ir jābūt tiešai. Pamatojoties uz to, galējā nepieciešamība ir līdzīga ar nepieciešamo aizstāvēšanos. Abos gadījumos ir jānoskaidro sākotnējais un beigu moments. Sākotnējais moments ir saistīts ar to, ka ar likumu aizsargātās intereses tiek pakļautas tiešām briesmām, un vilcināšanās ar šo interešu aizstāvību draud ar būtisku kaitējumu. Beigu moments ir saistīts ar bīstamības stāvokļa beigām. Kā beigusies bīstamība, tā arī nākotnē iespējamā nerada galējās nepieciešamības stāvokli.¹³⁶

---

¹³⁴ Criminal Code of the Russian Federation. [Krievijas Federācijas Kriminālkodekss] Pieejams: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf [aplūkots 23.04.2019.]

¹³⁵ Judins A., 2006. 284.lpp.

¹³⁶ Наумов А.В. (ред.) Словарь по уголовному праву. Москва: Издательство БЕК, 1997. 174. -175. с.

KOPSAVILKUMS

1. Galējās nepieciešamības institūts Latvijas krimināltiesībās ir pazīstams jau kopš seniem laikiem. Savukārt tāds regulējums (būtība), kāds tas ir mūsdienās, ir sastopams līdz ar 1903. gada Sodlu likumu ieviešanu Latvijas teritorijā.
2. Likumdevējs Krimināllikumā ir veltījis veselu nodaļu apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību. Pastāvot kādam no šiem apstākļiem, persona netiek saukta pie kriminālatbildības, un līdz ar to arī netiek piespriests sods par darbību vai bezdarbību, kas ārēji tiek vērtēta kā prettiesiska un kaitīga.
3. Autore pievienojas A. Niedres izteiktajam secinājumam, ka visiem apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, ir divas kopīgas pazīmes – darbība vai bezdarbība formāli satur Krimināllikuma Sevišķās daļas attiecīgā panta sastāvu, un konkrētā rīcība veikta pie tādiem apstākļiem, kas pārvērs šos nodarījumus par sabiedrības interesēm derīgiem vai neitrāliem.
4. Autore secina, lai varētu uzskatīt, ka izdarītā darbība vai atturēšanās no tās ir veikta galējās nepieciešamības stāvoklī, ir nepieciešams konstatēt, ka konkrētajā situācijā nebija iespējams novērst draudošo kaitējumu un tiesību aizskārumu kādā citā veidā, kas nesaturētu Krimināllikumā paredzētā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.
5. Autoresprāt, ir būtiski konstatēt, ka personai nebija iespējas novērst kaitējumu ar citiem līdzekļiem, neradot kaitējumu citām ar likumu aizsargātām interesēm, jo, tikai nepastāvot citām iespējām, persona netiek saukta pie kriminālatbildības, jo tā rīkojusies galējās nepieciešamības stāvoklī.
6. Autore secina, galējās nepieciešamības gadījumā nodarītajam kaitējumam, kā tas ir noteikts Krimināllikumā, ir jābūt mazākam, nekā tam, kas tika novērsts. Turklāt, autoresprāt, šajā nosacījumā atklājas galējās nepieciešamības institūta būtība un pamats tā esībai.
7. Galējās nepieciešamības tiesību institūtu var piemērot tikai tad, ja ir radies apdraudējums divām ar likumu aizsargātām interesēm, bet aizsargāt var tikai vienu, radot kaitējumu otrai.
8. Briesmas, kas rada galējās nepieciešamības stāvokli, var izraisīt dažādi avoti. Briesmu avoti var būt ļoti dažādi, kā arī iespējams pastāvēt vairākiem vienlaicīgi.
9. Autore secina, ka galējās nepieciešamības un nepieciešamās aizstāvēšanās institūti ir līdzīgi. Tomēr starp šiem apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, ir divas būtiskas atšķirības – pirmkārt, galējās nepieciešamības gadījumā persona atrodas bezizejas stāvoklī, kad nepastāv iespēja izvairīties no kaitējuma, bet nepieciešamās aizstāvēšanās

gadījumā ir iespēja novērst to. Otrkārt, nepieciešamās aizstāvēšanās gadījumā kaitējums tiek radīts pašam briesmu avotam, bet galējās nepieciešamības gadījumā apdraudējums ir vērsts pret trešās personas, valsts vai citām interesēm.

10. Autore secina, ka visu valstu regulējumos, kas tika analizēti darba ietvaros, ir ietverts tāds apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību kā galējā nepieciešamība.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Baumanis J. No krimināltiesību normu interpretācijas līdz kvantu kriminoloģijai. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017.
2. Beļska A. Padomju krimināltiesību ietekme uz vainas teorijas un attīstību Latvijas krimināltiesībās. Latvijas Universitātes Žurnāls „Juridiskā zinātne”, 2010 Nr. 1.
3. Blūma M., Reigase A. Latvijas PSR kriminālkodekss un tā attīstība. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Redakcijas un izdevniecības daļa, 1972.
4. Judins A. Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Rīga: SIA “Biznesa augstskola Turība”, 2006.
5. Judins A. Par kriminālatbildības izslēdzamības apstākļiem. Jurista vārds, 2000. gada 10. oktobris, Nr. 30.
6. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija. Beļģija. Dānija. Nīderlande. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008.
7. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000.
8. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹ nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015.
9. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
10. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
11. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
12. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un sevišķā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
13. Krauss D., Pastile K. Krimināltiesību pamatjautājumi Latvijā un Vācijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.
14. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J. Dzenīša un A. Niedres vispārīgā redakcijā. Rīga: Avots, 1982.
15. Latvijas Republikas 6. Saeimas pavasara sesijas piecpadsmitās sēdes 1998.gada 17. jūnijā stenogramma. Pieejama: http://www.saeima.lv/steno/st_98/st1706.html [aplūkots 16.05.2019.]

16. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
17. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Autoru kolektīvs. Rīga: Fonds Latvijas vēsture, 2000.
18. Lejiņš P. Krimināltiesības. [b.v.], [b.i.], 1940.
19. Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.
20. Liholaja V., Bērziņa, B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Pētījums. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru ieviešanas metožu labākā prakse. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv>. [aplūkots 16.05.2019.]
21. Meņšagins V., Trainīns A., Višinska Z. KPFSR kriminālkodekss. Komentārs. I. T. Goļakova PSRS Augstākās Tiesas priekšsēdētāja redakcija un priekšvārds. Tulkojums no otra izdevuma. Rīga: Grāmatu apgāds, 1946.
22. Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991.gada 29.augusta lēmums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1991, Nr. 33/34.
23. Rogova J. Kopīgais un atšķirīgais nepieciešamās aizstāvēšanās un galējās nepieciešamības regulējumā. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008.
24. U. Krastiņš, Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015.
25. Unificēts - vienveidot; mazināt daudzveidību; apvienot, attiecināt uz vienu normu. Pieejams: <https://lv.oxforddictionaries.com/definition/UNIFIC%C4%92T> [aplūkots 16.05.2019.]
26. Наумов А.В. (ред.) Словарь по уголовному праву. Москва: Издательство БЕК, 1997. 174. -175. с.

Normatīvie akti

1. 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Rīga: [b.i.], 1931.
2. 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Sestais izd. Rīga: [b.i.], 1932.
3. 1933. gada 24. aprīļa Sodu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem. Atkārtots izd. Rīga: [b.i.], 2016.
4. 1933. gada 24. aprīļa Sodu likums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1934.

5. KPFSR Kriminālkodekss. Ar pārgrozījumiem līdz 1940. gada 15. novembrim. Rīga: [b.i.], 1940.
6. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [20.04.2019. red.]
7. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [14.05.2019. red.]
8. Code pénal de Français [Francijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://droit-finances.commentcamarche.com/download/telecharger-199-code-penal-2019-pdf-en-ligne> [aplūkots 17.05.2019.]
9. Codice Penale Italiano [Itālijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <http://www.ipsoa.it/codici/cp#>. [aplūkots 17.05.2019.]
10. Criminal Code of the Kingdom of Spain [Spānijas Karalistes Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/2/Spain/show> [aplūkots 17.05.2019.]
11. Criminal Code of the Russian Federation [Krievijas Federācijas Kriminālkodekss]. Pieejams: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am_03.2012_en.pdf [aplūkots 23.04.2019.]
12. German Criminal Code. In the version promulgated on 13 November 1998, Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 3322 last amended by law of 29 June 2009, Federal Law Gazette I p. 1658. Translation provided by the Federal Ministry of Justice and reproduced with kind permission [Vācijas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [aplūkots 03.05.2019.]
13. Penal Code of Estonia. Passed 06.06.2001. RT I 2001, 61, 364 Entry into force 01.09.2002 [Igaunijas Sodukodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/521082014001/consolide/current> [aplūkots 17.05.2019.]
14. Republic of Lithuania. Law on the approval and entry into force of the criminal code. 26 September 2000. No VIII-1968 (As last amended on 23 April 2015 – No XII-1649) [Lietuvas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=q8i88110w&documentId=a84fa232877611e5bc44ce385a9b7048&category=TAD> [aplūkots 09.05.2019.]
15. The Criminal Code Of The Russian Federation No. 63-Fz Of June 13, 1996. [Krievijas Federācijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/7/Russian%20Federation/show> [aplūkots 17.05.2019.]

16. The Danish Criminal Code [Dānijas Kriminālkodekss]. Pieejams:
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=164192#Kap3> [aplūkots
17.05.2019.]

Tiesu prakse

1. Augstākās tiesas 20.10.2006. lēmums lietā Nr. SKK – 620/2006. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
2. Aizkraukles rajona tiesas spriedums 14.11.2013. spriedums lietā Nr. 107018013